

Isabelle Karlsson, Tarja Karlsson Häikiö, Magdalena Malm, Hedvig Ördén

Bildkunnighet och beredskap

**Vilken kunskap behövs för att
möta desinformation genom bild?**

**BILDKONST
SVERIGE**

Bildkunnighet och beredskap

Vilken kunskap behövs för att möta desinformation genom bild?

**En översikt över kunskap om och behov av
bildkunnighet i Sverige med fokus på barn och unga.**

Rapporten är framtagen av Bildkonst Sverige på uppdrag av Myndigheten för psykologiskt försvar. Uppdragets syfte är att bidra till en ökad kapacitet inom det psykologiska försvaret genom att ta fram en rapport om bildkunnighet och dess betydelse för motståndskraft mot desinformation.

Författare är **Isabelle Karlsson**, kommunikationsvetare vid Lunds universitet, som också har varit koordinator för projektet, **Hedvig Ördén** som är statsvetare och forskare vid Forskningsinstitutet för psykologiskt försvar, Lunds universitet, och **Tarja Karlsson Häikiö** som är professor i visuell och materiell kultur på HDK-Valand vid Göteborgs universitet. Ansvarig för framtagandet av rapporten är **Magdalena Malm**, generalsekreterare för Bildkonst Sverige. Rapporten är finansierad av Myndigheten för psykologiskt försvar. Författarna ansvarar själva för rapportens innehåll och slutsatser.

Formgivning av Konst & Teknik. Publicerad januari 2026.

Innehåll

Förord	3
Begreppsöversikt	5
1. Inledning	6
2. Forskningsöversikt	8
Informationspåverkan, demokrati och medborgare	8
Visuell litteracitet: överblick	14
Visuell litteracitet: kompetenser	17
Sammanfattning: behov av ytterligare forskning	21
3. Existerande strukturer för utveckling av bildkunnighet i Sverige	23
Bildkunnighet	23
Övergripande strukturer för bildkunnighet	24
Målgrupper	25
Sammanfattning av existerande strukturer	29
4. Rekommendationer för förmågehöjning avseende bildkunnighet	32
Rekommenderade insatser	32
Insatser för särskilda målgrupper	33
Sammanfattning	36
Referenser	38

Förord

Desinformation utpekades som ett av de största hoten i världen av Världsekonomiskt Forum (WEF) i Davos 2025. Samtidigt pågår ett stort skifte vad gäller information och desinformation. Utan att vi riktigt lagt märke till det har bilder kommit att dominera våra medieflöden och därmed blivit ett viktigt verktyg för spridning av desinformation. Med utvecklingen av generativ artificiell intelligens (AI) kommer nya möjligheter att skapa mycket realistiska bilder och videomaterial, och frågan om visuell desinformation har blivit akut. I en svensk kontext visar detta sig i den senaste tidens händelser där tv-bolag av misstag publicerat AI-genererat innehåll. Trots den oroande utvecklingen ligger fokus i debatten idag på den tekniska utvecklingen snarare än på den kunskap som människor behöver för att hantera bildflödet. För att möta utvecklingen diskuteras lagstiftning och begränsning av digitala plattformar i skolan, medan åtgärder för ökad bildkunnighet lyser med sin frånvaro.

Visuellt material är effektivt i kommunikation eftersom vi konsumerar bilder snabbare än text och minns bilder bättre än det vi läst. Bilder fyller flera funktioner. Exempelvis har nyhetsbilder länge betraktats som en verifiering av händelser. Men bilder och videomaterial associeras också med nöje, underhållning och kultur. Därför når kommunikation i form av memes eller genom humor oss när vi är mindre uppmärksamma och därmed sårbara.

Bilder har alltid varit ett medel för att illustrera berättelser och förmedla känslor. Nationer har i propaganda utvecklat en estetik som stärker deras budskap och förhårligar ledare, och aktörer såsom Islamiska staten använde redan för tio år sedan dataspel för att rekrytera nya medlemmar. I vår tids sociala medieflöden är bild och rörlig bild bärande element i desinformation.

I Sverige har källkritik länge varit ett viktigt fokus. På senare år har vi dock sett hur ensidig betoning av källkritik också kan leda till misstro mot information. Ironiskt nog är denna upplevelse av uppgivenhet, känslan att man inte kan tro på något, ett av de primära målen för desinformation från utländska aktörer. Av denna anledning har diskussionen om källkritik styrts om till ett större fokus på källtillit, men ofta betonas varken bilden som källa till desinformation eller den praktiska kunskapens betydelse. Aktiv kunskap i att uttrycka sig i bild bidrar till analysförmåga, agens och motståndskraft. För att uppnå denna kunskap krävs både träning i teoretisk analys och aktivt övande.

Inom bildkonsten och filmen ryms både teoretisk kunskap om bildanalys och praktisk kunskap i att uttrycka sig i bild. Analys av bilder, vinklar, ursprung och skillnaden mellan dokumentära och iscensatta bilder har länge varit centrala frågor för konstnärer i pedagogisk och konstnärlig forskning. Detta fångas i begreppet gestaltning som beskriver hur en idé eller ett koncept uttrycks i till exempel bild eller film. Inom konsten finns således en djup kunskap om hur bilders komposition, färgval, utsnitt, klippning och redigering kan användas för att skapa olika budskap och aktivera olika känslor. I bildundervisningen övas denna förmåga att gestalta, vilket utgör en central kunskap i dagens samhälle: att själv kunna uttrycka sig i bild höjer analysförmågan och skapar agens, och kunskap om att uttrycka sig i bild ger möjlighet att vara med i det visuella samtalet.

Det nya digitala landskapet där bild dominerar utmanar oss som demokratiska medborgare. Frågan är svår att lösa endast med lagstiftning och kräver därför mer och fördjupad kunskap. Denna studie visar att kunskap finns inom bildpedagogik och hos bildkonstens och filmens organisationer. Med ökade resurser och samordning går det att skala upp arbetet och rusta Sveriges medborgare för att kunna hantera visuell desinformation.

Den här studien sammanför forskning om otillbörlig informationspåverkan och visuell desinformation, samt kopplar dessa till forskning inom bildpedagogik och konst. Vår förhoppning är att materialet som presenteras kan utgöra ett användbart underlag för att stärka Sveriges motståndskraft mot visuell desinformation, öka medborgarnas bildkunnighet och på så sätt bidra till ett mer robust psykologiskt försvar.

Magdalena Malm

Generalsekreterare Bildkonst Sverige

Begreppsöversikt

Otillbörlig informationspåverkan är informationsaktiviteter som utländska aktörer riktar mot Sverige och svenska intressen med avsikt att skada oss och påverka våra uppfattningar, beslut eller beteenden.

Visuell litteracitet handlar om all slags kunskap som har att göra med bilder och som i grunden bygger på förmågan att producera, skapa och processa samt tolka bilder. I bildkunnighet innefattas all slags bildproduktion som är antingen analog eller digital med olika tekniker, verktyg och material. I bildkunnighet innefattas också förmågan till avläsning och avkodning av bilder, visuella budskap, visuella material och element, vilket är centralt i bildkritisk förmåga.

Bildkunnighet är i vardaglig användning ett mer lämpligt begrepp än visuell litteracitet eftersom det dels är lättare att förstå och knyter an till det etablerade begreppet informationskunnighet. Bildkunnighet innehåller inte bara förmågan att tolka bild, utan också förmågan att uttrycka sig i bild. Inom bildkunnighet ryms både begreppen bildkunnighet och filmkunnighet som vuxit fram inom bildkonstområdet respektive filmen.

Filmkunnighet används i denna studie som en del av det mer övergripande begreppet bildkunnighet och fokuserar på rörliga bilder.

Gestaltning beskriver hur en idé eller ett koncept uttrycks i konstnärlig form, till exempel i bild eller film. Det är en djup kunskap om hur bilders komposition, färgval, utsnitt, klippning och redigering används för att skapa olika budskap och aktivera olika känslor. Gestaltningen påverkar bildens betydelse eftersom den förskjuter hur innehållet tolkas.

Medie- och informationskunnighet (MIK) innefattar kognitiva, tekniska och samhälleliga kunskaper och färdigheter som gör det möjligt för medborgare att få faktisk tillgång till medieinnehåll och kritiskt analysera information, vilket ger människor kunskap och färdigheter att förstå hur medier produceras, finansieras och regleras såväl som tillit och förmåga att fatta välgrundade beslut om vilka medier de använder. MIK är nyckeln till att förstå de etiska implikationerna av medier och teknologi, och att kommunicera konstruktivt – tolka, skapa och publicera innehåll – att göra sig förstådd och hörd (Chapman & Oermann, 2019, bearbetning av Ulla Carlsson, 2023).

1. Inledning

Det demokratiska styrelseskicket vilar ytterst på att medborgare kan ta väl-informerade beslut och vara aktiva i demokratiskt ansvarsutkrävande (Dahl, 1998). Inom ramen för en liberal demokrati behöver medborgare tillgång till relevant information. Politiska frågor bör också kunna diskuteras i en öppen, meningsfull och pluralistisk dialog. Yttrandefrihet, pressfrihet och åsiktsfrihet möjliggör tillgång till information, men ger också olika grupper möjlighet att delta i debatten och framföra skilda perspektiv och synsätt.

I takt med ökade säkerhetspolitiska spänningar blir informationspåverkan ett växande problem för demokratiska samhällen. Spridning av desinformation – felaktig eller missvisande information med syfte att vilseleda – kan påverka det offentliga samtalet, öka samhälleliga splittringar, och underminera medborgares tillgång till relevant och korrekt information. Detta omöjliggör både pluralistisk dialog och demokratiskt ansvarsutkrävande. Så kallad otillbörlig informationspåverkan – när utländska aktörer försöker påverka medborgare eller beslutsfattare genom manipulativa tekniker – kan vidare undergräva medborgares möjligheter till självständigt beslutsfattande och tilliten till demokratiska aktörer och institutioner. I krig och kris kan en sådan bristande tillit påverka myndigheternas möjlighet att informera befolkningen, och ytterst påverka medborgarnas försvarsvilja.

Trots en omfattande debatt om otillbörlig informationspåverkan har potentialen i bild- och videobaserad desinformation ofta förbisetts. Samtidigt har samhället sedan 1990-talet gått från att vara textbaserat till att alltmer domineras av bildflöden. Detta skifte är särskilt märkbart hos barn och unga. Hos yngre medborgare utgör exempelvis idag videobaserade sociala medier – såsom TikTok – den främsta nyhetskällan (Newman et al., 2025: 14). Förändringen i mediemiljön aktualiserar behovet av ökade kunskaper om hur visuellt material påverkar användare. Bild- och videomaterial fångar vår uppmärksamhet på ett annat sätt än text (Weikmann & Lecheler, 2023). Frågan om visuell desinformation blir också än mer aktuell med utvecklingen av generativ artificiell intelligens (GenAI). GenAI underlättar produktionen av verklighetstroget icke-autentiskt visuellt material. I förlängningen riskerar en ökad osäkerhet kring visuella mediers autenticitet att undergräva förtroendet för etablerade medier (Vaccari & Chadwick, 2020).

Bildkunnighet utvecklas genom både teoretisk kunskap och praktiskt övande i att uttrycka sig i bild och rörlig bild. För att ringa in frågan om desinformation och bildkunnighet har rapporten därför kombinerat empirisk forskning kring desinformation och visuella studier med praktikbaserad och konstnärlig forskning inom bildpedagogik.

Rapportens forskningsöversikt visar hur utvecklingen mot ett visuellt samhälle ställer nya krav på både medborgare och centrala samhällsaktörer att kunna kritiskt granska och tolka bild- och videomaterial, men också att kunna kommunicera i visuell form. Att i tal, skrift eller bild meddela upplysningar och uttrycka tankar, åsikter och känslor är en del av yttrandefriheten (2 kap 1 § regeringsformen, 1974:152). Visuellt produktion blir därmed en allt viktigare förmåga

för demokratiskt rustade medborgare. Källkritik och tolkning av visuellt material utgör centrala kunskaper, men även om denna kunskap stärks återstår utmaningar. Räcker det att kunna läsa, behöver vi inte också kunna skriva? Räcker det att kunna avkoda bild, eller behöver vi också kunna aktivt uttrycka oss i bild?

Denna rapport består av två delar: en **forskningsbaserad kunskapsöversikt** med fokus på informationspåverkan, visuell desinformation och visuell litteracitet; och en **behovsanalys** med fokus på konkreta insatser som krävs för att stärka bildkunnigheten i Sverige.

Studien besvarar följande frågor:

- Vilken kunskap finns idag inom områdena bildkunnighet och desinformation och hur hör dessa områden ihop?
- Hur kan bildkunnighet bidra till samhällelig motståndskraft mot otillbörlig visuell informationspåverkan?
- Vilka resurser finns, och vilka konkreta insatser behövs, för att höja bildkunnighet hos barn och unga, allmänheten och centrala samhällsfunktioner?

Rapporten ger en sammanhållen genomgång av aktuell forskning om visuell desinformation, bildkunnighet och deras betydelse för samhällets motståndskraft mot otillbörlig påverkan, med målet att bidra till ett stärkt psykologiskt försvar. Den innehåller även en kartläggning av befintliga samhällsaktörer, strukturer och utvecklingsområden kopplade till bildkunnighet, med särskilt fokus på barn och unga. Sammantaget visar rapporten att bildkunnighet är en central komponent i arbetet mot visuell desinformation. Detta gäller alla medborgare, men är särskilt viktigt för barn och unga som växer upp i en mediemiljö där bilder och video dominerar. För att kunna hantera denna miljö behöver de både utveckla förmåga att tolka och kritiskt granska visuella budskap samt att själva kunna uttrycka sig visuellt.

Behovsanalysen visar att bildkunnighet behöver prioriteras i skolan. Dels genom förstärkning av bildämnet, dels genom integrering i andra ämnen samt i källkunnighet. Organisationer inom bildkonst och film har omfattande kunskap inom bildkunnighet och kan med förstärkta resurser bidra till en väsentlig kunskapshöjning i och utanför skolan. Arbete med bildkunnighet bör förstärkas hos myndigheter som Mediemyndigheten, Kulturrådet och Svenska filminstitutet.

2. Forskningsöversikt

I följande kapitel presenteras en forskningsöversikt över aktuella studier inom fyra olika fält. Kapitlet utgörs av två delar. I första delen presenteras aktuell forskning om informationspåverkan som ett kombinerat demokratiskt och säkerhetspolitiskt problem i en ny mediemiljö som präglas alltmer av visuella element. Fokus ligger på hur text och bild skiljer sig åt som verktyg för påverkan, samt existerande studier om potentiella effekter av både informationspåverkan och visuell påverkan. Översikten tar avstamp i aktuell forskning kring desinformation och otillbörlig påverkan i en digital miljö och behandlar i mindre grad den omfattande forskning som existerar om propaganda. I andra delen introduceras visuell litteracitet som en potentiell väg framåt för att höja motståndskraften mot visuell desinformation på samhällsnivå. Här presenteras forskning kring olika centrala dimensioner av visuell litteracitet. I tredje delen beskrivs kunskapshöjande åtgärder och pedagogiska metoder för ökade förmågor i källkritik, tolkning av bild- och videomaterial såväl som självständig produktion av visuellt material. Kapitlet avslutas med en sammanfattning med fokus på identifierade kunskapsluckor och nödvändig framtida forskning.

Informationspåverkan, demokrati och medborgare

Informationspåverkan kan betraktas som ett problem nära sammankopplat med utvecklingar i medie- och informationsmiljön. Under stora delar av 1900-talet fungerade de etablerade medierna som den offentliga sfärens ”grindvakter” (Farrell et al., 2021). Etablerade medieaktörer hade stor makt att sätta agendan för den offentliga diskussionen genom sin nyhetsförmedling. Under de senaste decennierna har emellertid medielandskapet genomgått stora förändringar. Den offentliga sfärens grindvakter har fått konkurrens av sociala medier (Farrell et al., 2021). Plattformarna ger större möjligheter till direktkommunikation för både politiker och medborgare, men introducerar också en ny teknologisk arkitektur där viss information, och budskap från enskilda aktörer, kan få stor spridning. Samtidigt blir avsändaren och den underliggande teknologin svårare att granska för användare. Graden av icke-autentisk kommunikation i form av botnätverk ökar och utvecklingen inom GenAI skapar möjligheter att producera text, verklighetstroga bilder och videomaterial snabbt och till en låg kostnad. Tillgång till stora mängder användardata gör det också lättare att rikta och anpassa budskap till olika målgrupper.

Ett samhälles demokratiska motståndskraft i förhållande till informationspåverkan är delvis kopplad till medborgarnas nyhetskonsumtion (Nygren & Ecker, 2024). En studie från SOM-institutet visar ett tydligt samband mellan nyhetskonsumtion, politisk kunskap och samhällsengagemang (Andersson, 2025). Regelbunden nyhetskonsumtion skapar en ökad förståelse för politiken och bidrar till en känsla av att den går att påverka. Relationen mellan nyhetskonsumtion och politiskt intresse är särskilt stark hos yngre medborgare (Andersson, 2025: 26). Idag visar dock globala studier att konsumtionsmönster förändras i takt med medielandskapet (Newman et al., 2025). Särskilt för yngre

medborgare (18–24 år) har sociala medier blivit en allt viktigare nyhetskälla (Newman et al., 2025: 14). Samtidigt uppvisar denna åldersgrupp den lägsta konsumtionen av nyhetssidor och nyhetsappar (Newman et al., 2025: 14). Dessa förändrade konsumtionsmönster kan göra det svårare för etablerade nyhetsmedier att nå yngre målgrupper.

Själva formatet för de nyheter som konsumeras håller också på att förändras. Yngre användare är mer inriktade på videomaterial än textmaterial (Newman et al., 2024: 10). Den videobaserade appen TikTok är populär, med en majoritet av användare under 30 år (Curry, 2025). Konsumtion av politiska nyheter via sociala medier tycks dock inte bidra till ny kunskap om politik på samma sätt som traditionell nyhetskonsumtion (Shehata & Strömbäck, 2021). En orsak kan vara att sociala medier präglas av en särskild logik för innehållsproduktion som påverkar hur material presenteras och konsumeras (Shehata & Strömbäck, 2021: 141). Till skillnad från nyhetssidor och appar struktureras innehållet på sociala medier av algoritmer, utvecklade för att maximera kommersiella intressen (Kozyreva et al., 2020). Denna teknologiska arkitektur belönar via känslomässigt präglad information som fångar användarens uppmärksamhet (Kozyreva et al., 2020).

Det nya medielandskapet ställer också nya krav på medborgarnas förmåga att kunna identifiera tvivelaktig information. Spridningen av desinformation – felaktig information som sprids med syfte att vilseleda – har tilltagit under det senaste decenniet (Broda & Strömbäck, 2024: 139). Påverkansaktörer kan ha både politiska (Denov, 2025) och ekonomiska (Skibinski, 2021) drivkrafter. Globala studier visar en hög grad av oro (58 procent) bland tillfrågade i fråga om tilltro till den egna förmågan att kunna skilja äkta nyhetsmaterial från desinformation (Newman et al., 2025: 11). Den videobaserade plattformen TikTok utgör den största källan till oro (Newman et al., 2024: 10). Även om tillfrågade i Västeuropa uppvisar en större tilltro än det globala genomsnittet (Newman et al., 2025: 11), pekar studier på skillnader i faktisk förmåga mellan olika samhällsgrupper (Nygren & Ecker, 2024).

Den situation som medborgare ställs inför idag kan betraktas som en växande demokratisk utmaning. På det globala planet finns en tendens till demokratisk tillbakagång, nära kopplad till spridningen av desinformation (Nord et al., 2025). Den största utmaningen för liberala demokratier är en ökad spridning av desinformation från politiska eliter och regeringsföreträdare (Nord et al., 2025: 38). Denna globala tendens understryker ytterligare vikten av kunniga, aktiva och välinformerade medborgare för stärkt demokratisk motståndskraft (Lührmann et al., 2020; Merkel & Lührmann, 2021).

Informationspåverkan som ett säkerhetspolitiskt problem

Informationspåverkan från främmande makt kan ses som ett kombinerat demokratiskt och säkerhetspolitiskt problem, och en utmaning som får ökad aktualitet i en tid av tilltagande geopolitisk rivalitet och säkerhetspolitiska spänningar.

Informationspåverkan utgör idag en komponent i en bredare hybridstrategi där statliga eller icke-statliga hotaktörer använder manipulativa tekniker för att öka splittringen inom ett land (Wigell, 2019: 262). Fokus ligger på att kartlägga sårbarheter i befolkningen, för att sedan exploatera dessa för sin egen strategiska

vinning. Aktörer kan använda riktade budskap för att underblåsa motsättningar mellan grupper och öka konfliktnivån i samhället; det kan exempelvis handla om att förstärka politiska, ideologiska, ekonomiska eller sociala motsättningar (Denov, 2025: 160). Sådana motsättningar kan bidra till minskad tillit mellan medborgare och påverka allmänhetens förtroende för demokratiska institutioner. I förlängningen kan denna form av påverkan också underminera möjligheten till en meningsfull pluralistisk offentlig dialog (Hedling, 2025). Således är informationspåverkan ett säkerhetspolitiskt verktyg som riktar sig mot de grundläggande principer som den liberala demokratiska ordningen vilar på (Hellman, 2024: 3).

I en kriskontext utgör vidare otillbörlig informationspåverkan ett särskilt problem. En krissituation, med en hög grad av osäkerhet, är en tacksam grogrund för spridning av felaktig information och rykten (Akram et al., 2022). Ofta finns mindre tillförlitlig information att tillgå samtidigt som medborgarna upplever ett ökat informationsbehov (Falkheimer, kommande). Osäkerheten skapar i sin tur förutsättningar för aktörer som vill utnyttja det informationsvakuum som uppstår för att utöva påverkan. Forskning inom kriskommunikation visar på vikten av kommunikation från trovärdiga aktörer i kris (Falkheimer, kommande). I ljuset av detta blir det uppenbart att otillbörlig informationspåverkan, om den framgångsrikt lyckas undergräva tilliten till information och demokratiska aktörer, också minskar förutsättningarna för exempelvis myndighetsaktörer att agera i kris (Wagnsson, 2020: 409).

Otillbörlig informationspåverkan i krig är ett välkänt fenomen inom propagandaforskning (Lasswell, 1971). Ytterst vilar ett effektivt försvar i krigstid på medborgarnas försvarsvilja. Samtidigt har aktörer ett intresse av att sprida budskap som underminerar motpartens motståndskraft. Detta innebär att krig tenderar att åtföljas av ett parallellt informationskrig. Så kallad ”psykologisk krigföring” riktas både mot befolkningen som helhet och trupper vid fronten (Libicki, 1995: 35) och ett strategiskt nyckelmål för statligt sponsrad propaganda är att sprida cynism och en känsla av uppgivenhet (Pomerantsev, 2015). Studier visar att de nordiska länderna har jämförelsevis hög försvarsvilja (Puranen, 2014: 271). I en svensk kontext har detta delvis förklarats med nivån av tillit hos befolkningen (Persson & Widmalm, 2023). Både tillit mellan individer och tillit till politiska aktörer har visat sig vara viktiga komponenter i försvarsvilja (Persson & Widmalm, 2023). Detta innebär att den informationspåverkan som i fredstid syftar till att underminera tilliten till demokratiska institutioner även riskerar att ha implikationer för befolkningens motståndskraft i krig.

Medborgare är emellertid inte bara utsatta för informationspåverkan. Det nya medielandskapet erbjuder också nya möjligheter för medborgare att aktivt bemöta påverkansförsök. Kearns (2018) beskriver hur medborgare kan agera som ”fotsoldater” i hybridkrig som bedrivs på sociala medier. Studier av informationsspridningen efter Rysslands nedskjutning av passagerarplanet MH17 i Ukraina visar exempelvis hur statliga aktörer spelade en marginell roll i spridningen av budskap (Golovchenko et al., 2018). I stället var medborgare aktiva, både i spridningen av desinformation och i att korrigera felaktig information (Golovchenko et al., 2018). Forskning med fokus på sociala medier under terrorattacker visar liknande resultat. Exempelvis är användare engagerade

i att posta och amplifiera underhållningsmaterial för att leda bort fokus från bilder av traumatiserade individer (Eriksson Krutrök, 2023). Detta understryker hur aktiva samhällsmedborgare, med rätt kunskap och förmåga att använda kommunikativa verktyg, kan spela en central roll i att skapa motståndskraft mot informationspåverkan i såväl krig som kris.

Visuell desinformation

Litteraturen om informationspåverkan fokuserar primärt på textbaserad påverkan, samtidigt som några av de mest populära sociala medie-plattformarna idag är bild- och videobaserade. Enligt en rapport från Reuters Institute innebär förändrade strategier hos de stora sociala medie-plattformarna att video-baserat material spelar en allt större roll som en källa till nyheter (Newman et al., 2025). Visuellt material på sociala medier delas också i högre grad än text-baserat material (Tucker, 2018: 47–48).

Visuell påverkan har använts som ett propagandaverktyg mycket länge (Taylor, 2013). Johnson (2011: 310) beskriver exempelvis hur propaganda under andra världskriget omfattade såväl textbaserade budskap, såsom flygblad, och visuell media i form av fotografier och filmer. På senare år har visuell propaganda använts exempelvis av terroristgrupper (Dean et al., 2012; Rothenberger, 2012). Även dataspel har fungerat som en kanal för att sprida desinformation, samtidigt som bilder och videomaterial från spelvärlden används som visuell desinformation på andra plattformar (Falkheimer & Pamment, 2025; Pamment et al., 2023). I grunden handlar propaganda om manipulation av meningsfulla symboler (Jowett & O'Donnell, 1999: 196), vilket kan åstadkommas genom användningen av en rad olika medier.

Inom visuell propaganda har konsten och konstnärer länge haft en central roll (Moore, 2010). Historiskt har bildkonstnärer varit viktiga för produktion av exempelvis propagandaaffischer (Moore, 2010). Vid sidan av nationella medier har konstnärer också spelat en roll i att skapa en nationell medvetenhet hos befolkningen genom en produktion av nationella symboler, från frimärken till sedlar (Wolff, 2025). Filmmakare har vidare varit centrala i att skapa både rena propagandafilmer och underhållningsfilm (Staal, 2019: 49). Propaganda i form av underhållning har också möjliggjort en förankring av vissa politiska budskap hos en bredare befolkning på ett mer indirekt sätt (Staal, 2019: 49).

Metoder för propagandaproduktion har ständigt anpassats till den tillgängliga teknologin. Det som särskiljer dagens situation är hur nya teknologier skapar en möjlighet att producera allt mer verklighetstroget artificiellt visuellt material. Studier visar exempelvis att bilder av ansikten skapade med hjälp av artificiell intelligens kan vara omöjliga att skilja från autentiska bilder, och i vissa fall också upplevs som mer trovärdiga (Nightingale & Farid, 2022). De tekniska möjligheterna till artificiell bildproduktion utvecklas också snabbt (Gambín et al., 2024). Detta understryker vikten av att ta i beaktande de potentiella effekterna också av visuell desinformation, och hur vilseledande material i form av bild- och videomaterial kan samspela med text.

I samtida forskning definieras visuell desinformation som ”användningen av bilder av desinformationsaktörer för att, med avsikt, presentera en vilseledande eller fabricerad bild av verkligheten” (Hameleers et al., 2020: 283). Exempel är så

kallade deepfakes – icke-autentiskt eller manipulerat videomaterial (Gambín et al., 2024) – som kan påverka medborgares informationsinhämtning, kunskapsproduktion och omdömesförmåga (Fallis, 2021). Nya studier antyder att visuell desinformation skiljer sig från textbaserad informationspåverkan i flera avseenden. Skillnader ses exempelvis i hur visuellt material produceras av aktörer och hur det bearbetas av den mänskliga hjärnan (Weikmann & Lecheler, 2023).

I fråga om produktion kan kvaliteten på visuell desinformation variera beroende på tillgång till teknik och kostnad. Ett välkänt och gammalt problem är användningen av autentiskt bildmaterial för att stödja falska påståenden eller för att uppmuntra missvisande slutsatser (Newman & Schwarz, 2024). I fråga om resurser är det också relativt enkelt att ta en existerande bild eller video ur sitt sammanhang, eller att beskära fotografier för att skapa en missvisande effekt. Det har länge varit svårare, och mer kostsamt, att till exempel använda artificiell intelligens för att skapa deepfakes eller manipulera datavisualiseringar. Weikmann och Lecheler (2023) drar därför slutsatsen att ju mer sofistikerad den visuella desinformationen är, desto mer sannolikt är det att en statlig aktör ligger bakom manipulationen. Mycket tyder dock på att detta snabbt håller på att förändras med utvecklingen av mer sofistikerade och billiga AI-baserade verktyg.

I fråga om bearbetning, så har visuellt material potentialen att påverka genom att rikta uppmärksamheten mot ett meddelande, eller genom att erbjuda en tolkningskontext (Newman & Schwarz, 2024). Kognitionsforskare visar att människor lättare minns bilder, och att visuellt material bearbetas mer effektivt av hjärnan (Stenberg, 2006). Bilder tenderar att fungera som ”mentala genvägar” och som ett ”bevis” för det som rapporteras. Studier visar exempelvis hur förekomsten av en bild tillsammans med ett budskap tenderar att öka budskapets upplevda sanningshalt (Newman et al., 2015). Vidare finns en utbredd uppfattning om att visuellt material påverkar människor på ett mer effektivt sätt genom att väcka känslor och därför ha starkare och mer långvariga effekter på individers beteenden och attityder (Hannah, 2021; Powell et al., 2015). Detta bygger i sin tur på ett antagande om att känslor – såsom empati – påverkar människor på ett direkt och oreflekterat plan (Zaki, 2014). Psykologiska studier antyder dock att känslors roll i påverkan är kontextberoende (Zaki, 2014). Människor känner exempelvis ofta empati för individer som upplevs tillhöra den egna gruppen, men inte nödvändigtvis för andra grupper (Wollberg & Cikara, 2018). Studier som dessa understryker att den känslomässiga bearbetningen av visuellt material inte sker i ett vakuum, utan måste förstås i en individuell såväl som en bredare sociokulturell kontext (Mielczarek & Perlmutter, 2014: 220–221).

Hur effektiv är informationspåverkan och visuell påverkan?

Det är generellt svårt att mäta effekten av informationspåverkan, och betydligt lättare att peka på problemets utbredning och förekomst. De metodologiska utmaningarna som existerar kring att mäta effekt kan också göra att effekten av informationspåverkan överskattas (Wallenius & Nilsson, 2019; Wallenius, 2022). En potentiellt överskattad effekt innebär dock inte att informationspåverkan inte utgör ett problem.

Tillgänglig forskning pekar på ett antal faktorer som kan vara kopplade till en ökad mottaglighet för påverkan. En central litteratur på området bygger på kognitionsforskning och psykologi. Utgångspunkten är att människans grundläggande kognitiva förutsättningar i vissa fall kan skapa problem i relation till en ny mediemiljö. En utmaning är exempelvis dynamiken i de digitala arkitekturerna; hur information kan skapas och förändras på kort tid (Kozyreva et al., 2020: 108). En sådan informationsmiljö gör det svårare för hjärnan att behålla fokus. Studier visar exempelvis att delningen av felaktig information av användare på sociala medier ofta har sin grund i ouppmärksamhet, snarare än djupare övertygelse (Pennycook et al., 2021).

Kognitionsforskare beskriver vidare hur så kallade ”kognitiva bias” – en slags mentala genvägar för beslutsfattande – kan skapa problem i informationsmiljön. Människor har en tendens att lättare acceptera information som går i linje med existerande synsätt och uppfattningar, så kallat bekräftelsebias (Nickerson, 1998). Detta gäller också information som sprids av aktörer som uppfattas tillhöra den egna gruppen, så kallat ingrupsbias (Wallenius & Nilsson, 2019).

Påverkansaktörer kan använda dessa kognitiva begränsningar till sin egen fördel i en digital miljö. Stora mängder användardata från sociala medier underlättar exempelvis produktionen av målgruppsanpassade budskap (Heath, kommande). Den digitala miljön ger också möjlighet att anpassa konton för att skapa skraddarsydda användare som kan signalera en viss politisk, nationell, etnisk eller religiös identitet, för att förstärka ingrupsbias. Effekten av påverkan som använder sig av ingrupsbias kan möjligen förstärkas genom att anspela på ett yttre existentiellt hot. En hypotes som framförs av Wallenius och Nilsson (2019) är att påverkanskampanjer som etablerar en stark identifikation med en ingrupp och kopplar samman denna med en hotfull utgrupp kan vara mer framgångsrika. Detta har en särskild relevans för att förstå otillbörlig påverkan i en säkerhetspolitisk kontext.

Studier av påverkanseffekter har idag framför allt fokus på textbaserad påverkan. Dessa tycks bekräfta hypotesen om att påverkan sker genom ett samspel med redan existerande åsikter. Människor med starka politiska åsikter är mer sårbara för desinformation som överensstämmer med deras etablerade ideologiska ståndpunkter (Arcos et al., 2022; Hjorth & Adler-Nissen, 2019) och ett emotionellt-moraliskt språkbruk tenderar att öka spridningen av budskap inom den egna politiska gruppen på sociala medier (Brady et al., 2017). Studier visar vidare hur budskap som sammanfaller med politiska åsikter i en polariserad miljö kan skapa ideologiska asymmetrier i hur främmande makt påverkar en befolkning (Hjorth & Adler-Nissen, 2019). Detta överensstämmer med hur exempelvis ryska propagandakanaler tenderar att amplifiera nyheter om interna splittringar i målgruppsländer (Yang et al., 2024).

På individnivå har flera faktorer kopplats till ökad motståndskraft mot desinformation i textform. Hög socioekonomisk status och utbildningsnivå (Nygren & Ecker, 2024: 5) såväl som goda grundläggande ämneskunskaper (Nygren & Guath, 2019) är exempelvis relaterade till en utvecklad förmåga att identifiera felaktig information. Lägre digitala färdigheter, lägre utbildning, starka ideologiska övertygelser och misstro mot media (Baptista & Gradim, 2020) kopplas till en högre mottaglighet för påverkan.

I fråga om den mätbara effekten av visuell desinformation är forskningen mycket begränsad (Dan et al., 2021). Vissa studier visar ingen skillnad i effekt mellan textbaserad och visuell desinformation (Hameleers et al., 2022), medan andra pekar på att deepfakes som sprids med hjälp av tekniker för politisk mikromålgruppering kan vara effektivt på mindre subgrupper (Dobber et al., 2021). Studier som fokuserar på effekten av så kallad ”multimodal desinformation”, där text kombineras med bilder, visar vidare att detta format upplevs som lite mer trovärdigt än textbaserad desinformation (Hameleers et al., 2020). Trovärdigheten kan öka om deepfakes används av till synes trovärdiga avsändare (Shin & Lee, 2022). Den potentiella effekten av visuell desinformation har förklarats genom att bilder i högre grad än text upplevs som en realistisk avporträttering av verkligheten (Messaris & Abraham, 2001).

Den status som bildmediet åtnjuter i form av trovärdighet skulle dock kunna omförhandlas med den teknologiska utvecklingen. Newman och Schwartz (2024) varnar exempelvis för ökad skepsis kring bilder och videomaterial i framtiden. Detta får stöd av experimentella studier som visar att politiska deepfakes inte vilseledde deltagare, men i stället genererade en osäkerhet kring bilders äkthet (Vaccari & Chadwick, 2020). En ökad osäkerhet kan i sin tur leda till minskad tilltro till nyhetsmaterial i visuell form (Vaccari & Chadwick, 2020; Weikman & Lecheler, 2023).

Detta fokus på trovärdigheten i visuellt material fångar dock endast en dimension av problemet. Bild- och videomaterial är också del av en bredare underhållningsvärld. I en spelmiljö exempelvis kan visuellt material erbjuda deltagare en social plattform för identitetsskapande och en känsla av representation (Pamment et al., 2023: 29). I den mån aktiv manipulation sker, erbjuder sådana plattformar en möjlighet att visuellt omforma historiska skeenden, att urskilja målgrupper och att använda dynamiker i form av in- och utgruppsbias till sin egen fördel (Pamment et al., 2023: 23–29). Detta sker i en underhållnings-situation där användare eventuellt är mindre uppmärksamma på påverkan. Tillgång till användardata från spelplattformar avgörs dock ytterst av spelbolag, vilket kan göra forskning på eventuella effekter av visuell påverkan i en spelmiljö utmanande.

Sammantaget visar dagens utveckling på ett behov av större kunskap bland medborgare om hur de ska navigera i en värld av visuell påverkan. Studier antyder att klassisk faktagranskning inte fungerar lika väl på icke-autentiskt videomaterial (Vaccari & Chadwick, 2020), men forskningen kring vilka eventuella faktorer som ökar motståndskraften på individnivå är i nuläget begränsad. Det krävs mer interdisciplinär forskning, både om hur visuell desinformation används för otillbörlig påverkan, och hur dess effekter skiljer sig från textbaserad påverkan. Givet det vi vet om skillnaden mellan visuell och textbaserad påverkan är det troligt att visuell desinformation kräver en bredare palett av åtgärder och en utveckling av särskilda visuella kompetenser.

Visuell litteracitet: överblick

Ett sätt att adressera problemet på individnivå är utveckling av kompetenser i så kallad visuell litteracitet. Termen visuell litteracitet myntades av John Debes

redan 1969 (Williams & Debes, 1970). Debes menade att det som karaktäriserar visuell litteracitet är en synkronisering av seendet med andra sinnen (sensoriska förmågor) som gör det möjligt för människan att urskilja och tolka artefakter, symboler, handlingar som denne möter i sin omgivning. Kunskapen att urskilja visuellt material, att identifiera vad som är äkta eller fabricerat, och att förstå hur detta påverkar oss, samt förmågan att själv uttrycka sig visuellt är idag centrala komponenter i medborgares dagliga liv.

Definitioner av visuell litteracitet

Visuell litteracitet, eller visuell läskunnighet, är ett paraplybegrepp för en uppsättning kompetenser som har att göra med avläsning av bilder (Hattwig et al., 2013). Tidiga definitioner av visuell litteracitet lade framför allt tonvikt på visuell kognition och perception, och forskare lyfte fram de processer som är involverade i att förstå och tolka visuell representation. Färdigheter i att skapa eller manipulera bilder diskuterades i allmänhet inte, eftersom det visuella ansågs vara en konstnärlig och hantverksmässig domän (Avgerinou & Ericson, 1997; Bamford, 2003: 1–2). Den digitala teknikutvecklingen ökade emellertid relevansen av visuell litteracitet, och begreppet började användas för att beskriva även förmågor inom bildproduktion och visuella kommunikationsverktyg.

Förskjutningen mot att förstå visuell litteracitet som ett flerdimensionellt begrepp har varit dominerande i forskningslitteraturen sedan slutet av 2000-talet (Brumberger, 2011: 21). Stokes (2002) definierar exempelvis visuell litteracitet som en förmåga att tolka och generera bilder för att kommunicera idéer och begrepp. Denna kompetens innefattar vidare förståelsen av alla typer av visuella medier, en medvetenhet om visuell manipulation såväl som en uppskattning av estetiska upplevelser (Messaris, 1994: 3–21). Enligt Wileman (1993: 114) är visuell litteracitet nära kopplad till ett visuellt tänkande och en förmåga ”att omvandla information av alla slag till bilder, grafik eller former som hjälper till att kommunicera information”. Förståelsen av visuell litteracitet som en kompetens har också breddats till att inbegripa en förståelse av den multimodala relationen mellan bild och text. Mitchell (1994; Wiesenthal et al., 2000: 3) beskriver bild och ord som tätt sammanflätade i vad han kallar *imagetext*, vilket innebär att en bild för det mesta existerar i en viss kontext eller diskurs som är språklig. Sammanfattningsvis kan visuell litteracitet idag sägas beskriva förmågan att kunna avläsa och tolka betydelse i text och bild, men också att kunna använda visuell läskunnighet i andra kommunikativa sammanhang. Visuell litteracitet innebär även att kunna skapa mening utifrån bildinformation i olika medier, men också att kunna avläsa eller tolka dessa bilder och bildflöden.

Med tiden har visuell litteracitet kommit att institutionaliseras. Idag framför flera internationella organisationer dessa förmågor som en form av grundkompetens, och visuell litteracitet utgör en del av nationella utbildningsplaner. I *Visual Literacy Competency Standards for Higher Education* definieras vidare visuell läskunnighet exempelvis som ”en uppsättning förmågor som gör det möjligt för en individ att effektivt hitta, tolka, utvärdera, använda och skapa bilder och visuella medier” (ACRL, 2011). Det europeiska nätverket som främjar

visuell litteracitet, European Network for Visual Literacy (ENViL), beskriver visuell läskunnighet som en samling förvärvade kompetenser för att skapa och tolka visuella representationer (Wagner & Schönau, 2016). Gällande visuell läskunnighet syftar termen ”visuell” även på de haptiska, motoriska och kinetiska aspekterna av visuella representationer och relaterade processer, såsom att skapa och uppleva tredimensionella objekt eller arkitektur (Schönau et al., 2020). Schönau et al. (2020) ser visuell litteracitet som en neutral paraplyterm, som täcker olika ämnen inom området visuellt lärande, utan att prioritera någon teoretisk, ideologisk eller pedagogisk synvinkel. Detta område omfattar lärande med avseende på alla typer av konstgjorda ”bilder”, vare sig dessa är tvådimensionella, tredimensionella eller rörliga, konstnärliga eller kommersiella, ideologiska eller propagandistiska, informativa eller manipulativa.

Visuell agens och visuell kultur

Visuell litteracitet, förstådd som en individuell kompetens att tolka och kommunicera i bild, är nära relaterad till utvecklingen av individens visuella agens. Agens (eng. *agency*) handlar i grunden om att ha förmågan och rättigheten att fatta egna beslut och ha en handlingskraft. Visuell agens skulle då innebära att ha förmåga att göra egna tolkningar av det man ser, kunna dra egna slutsatser och handla utifrån det. Freitag (2002: 366) beskriver exempelvis det aktiva seendet som en grundläggande del i individers meningskonstruktion och identitetsbyggande, och något som gör dem till kritiska självständiga granskare av makten och medskapare i samhället. I en kultur där visuellt material är alltmer dominerande (Lindgren, 2022), och där visuell påverkan kan antas utgöra ett demokratiskt och säkerhetspolitiskt problem, blir också medborgarnas förmåga till visuell agens central.

Visuell agens både utövas i och skapar en visuell kultur. Mirzoeff (2015) beskriver hur seendet aldrig är neutralt. Seende förutsätter alltid individuell perception och reflektion, men som del av ett meningsskapande har det också sociala och kulturella dimensioner. Allt visuellt material vi möter i vår vardag är således del av, och ett uttryck för, en social kontext som präglas av särskilda normer, värderingar och ideal. Inom forskningen kan visuell kultur idag förstås som ett kunskapsobjekt för olika former av visuella uttryck, men också som en undersökningsmetod för visualiserandet och ett forskningsområde för betraktande relaterat till bild (Öhman, 2024). Visuell kultur innefattar därmed hela det bildvetenskapliga fältet (Lindgren, 2008) eller de visuella och kulturella uttryck som analoga och digitala bilder, konstbilder, populärkulturella fenomen och sociala medier utgör (Ramberg, 2024: 18). Exempelvis omfattar den visuella kulturen som involverar barn och unga deras eget bildskapande, deras bildproduktion, men också deras egen bildkonsumtion (Andersson, 2023).

Idag måste visuell agens också förstås i en digital kontext. Det är en visuell kultur som underbyggs av en särskild teknologisk arkitektur. Visuella element kan delas vidare och omformas i det digitala rummet. Teknologier samspelar vidare med ”kommunikativa och kulturella relationer” som präglas av en dynamisk delaktighet (Marner & Örtengren, 2013: 31). Den digitala världen har exempelvis givit upphov till en uppsjö distinkta visuella fenomen, såsom memes, GIFs och emojis. Dessa kan användas för humoristiska narrativ, för att

tolka skeenden, för att utöva motstånd och för att framföra politiska budskap (Eriksson Krutrök, 2023: 268). En kritisk medvetenhet om den visuella kulturen kan göra demokratiska medborgare till medskapare, med agens att påverka (Kellner & Share, 2007).

Visuell agens kan även spela roll i en kris- och krigskontext. Video- och bildbaserade sociala medier erbjuder idag ett forum för deltagande och kollektivt meningsskapande i kris (Khoury & Hemsley, 2025). I en krigskontext kan plattformar användas för både traumahantering och resiliens. Studier visar exempelvis hur TikTok-användare från Ukraina och Ryssland uttrycker sina egna personliga upplevelser av sorg och krigstrauma, men också kan omvandla dessa individuella erfarenheter till kollektiva överlevnadsmekanismer (Divon & Eriksson Krutrök, 2024). Den medialiserade krigsverkligheten på videobaserade plattformar, där lidandet blir personligt, har också visat sig vara fruktbar för att skapa civila "krigsinfluare" (Kalnes & Bjørge, 2025) med bredare räckvidd i befolkningen.

Den dynamik som präglar den digitala kontexten visar också på vikten av att ta i beaktande agensen hos visuella element. Forskare inom visuell kultur understryker att visuellt material innehåller en egen agens (Kumpulainen et al., 2013) i form av påverkan och handling. Bilder och videomaterial har alltid en performativ effekt (Brennen et al., 2021: 281). Frågan om bilders agens ställs dock på sin spets i en tid där teknologier och stora plattformar i allt högre grad medierar människors sociala värld. Användare av sociala medier måste förhålla sig till plattformens arkitektur, och digitala strukturer påverkar kommunikationen och dess normer på olika sätt (Khoury & Hemsley, 2025: 11; Ohlheiser, 2022). Vidare kan visuellt material idag genereras med hjälp av generativ AI och sedan spridas på digitala plattformar med hjälp av algoritmer.

Visuell litteracitet i en tid av visuell påverkan måste således förstås som en bred kompetens (Kalantzis & Cope, 2025). Individer behöver kunskap i källkritik, kunskap om de tekniska förutsättningarna för produktion och spridning av visuellt material, såväl som en fördjupad förståelse för tolkning av budskap, betydelsen av visuell kultur och dess roll i att producera och reproducera specifika normer, värderingar och ideal.

Visuell litteracitet: kompetenser

Den empiriska forskningen om visuell litteracitet är i nuläget begränsad. Forskningsöversikter visar att en stor del av existerande studier bygger på informella observationer snarare än systematisk datainsamling (Matusiak, 2020), vilket gör det svårt att avgöra effekten av specifika interventioner. Olika dimensioner av visuell litteracitet, och aspekter som har bäring på utvecklingen av medborgares visuella litteracitet, undersöks också inom ramen för olika forskningsfält, vilket försvårar systematiska studier. Den historiska förståelsen av bildproduktion som en konstnärlig praktisk domän (Avgerinou & Ericson, 1997) fortsätter också att påverka forskningsfronten där tonvikten ligger på visuell litteracitet som källkritik.

Visuell litteracitet som verifiering

Inom didaktiken har studier gjorts med fokus på kunskaper i verifiering av visuellt material, och forskare pekar på ett tänkbart lärande från faktagranskare. Inom journalistisk faktagranskning används så kallad "lateral läsning" för verifiering av digital information, vilket innebär att nya webbflikar öppnas för att granska information och bilder (Caulfield, 2017; Caulfield & Wineburg, 2023). För visuellt material kan exempelvis dedikerade sidor eller applikationer för så kallad "omvänd bildsökning" användas (Aprin et al., 2022). Lateral läsning fungerar då som en form av källgranskning där material kan härledas till trovärdiga källor, eller spåras tillbaka till ursprungskällan (Thomson, 2017: 384). Studier visar att omvänd bildsökning kan fungera som en relativt enkel, men kraftfull metod för att utveckla visuell litteracitet i form av verifiering (Nygren et al., 2021; Nygren et al., 2025). Omvänd bildsökning är särskilt användbart för att identifiera visuellt material som tagits ur sin kontext (Nygren et al., 2025). Det föreligger dock en risk att individer, efter ett utbildningsmoment, över-skattar sina egna förmågor i kritisk granskning (Nygren et al., 2025). Metoder för verifiering måste därför kombineras med övningar som stärker individers intellektuella ödmjukhet. Thompson (2018) lyfter exempelvis fram nödvändigheten av utvärderande samtal för att öka visuell läskunnighet.

Samtida forskning inom journalistik och kommunikation visar dock att traditionell faktagranskning idag har begränsningar när det kommer till verifiering – särskilt i fråga om AI-genererat material (Thomson et al., 2022). Studier visar exempelvis att journalister kan ha svårt att verifiera visuellt material generellt (Himma-Kadaka & Ojamets, 2022). För att undersöka metadata och tecken på olika former av bildredigering och/eller AI-generering (Thomson et al., 2022: 943) krävs vidare en kunskap om mer sofistikerade digitala forensiska metoder (Farid, 2018). Granskning av digitalt visuellt material är idag en egen nisch för undersökande journalister som delvis lånar sina praktiker från under-rättelseanalysens metoder för analys av öppna källor (Dodds et al., 2025: 618). Nyhetsorganisationer har också, i allt högre grad, skapat särskilda enheter för digital granskning (El-Masri & Reese, 2025: 623). Utbildningar för verifiering med hjälp av öppna källor ges av både civilsamhällsaktörer och på journalist-utbildningar (Nelliyullathil, 2020). Pedagogiken fokuserar på avancerad lateral läsning med hjälp av öppet källmaterial, såsom satellitbilder, sociala medier-material och offentliga arkiv (Dodds et al., 2025: 618), såväl som att utveckla ett journalistiskt och etiskt förhållningssätt (Nelliyullathil, 2020). Denna form av verifiering visar på potentialen i avancerad lateral läsning, men illustrerar samtidigt att det utgör en specialistkompetens (Van Puyvelde & Tabárez Rienzi, 2025; Ördén & Vrist-Rønn, kommande). För kunskapsspridning hos den bredare allmänheten har vissa organisationer involverat medborgare i granskning av digitalt material (El-Mazri & Reese, 2025). Aktiv medborgerlig medverkan i granskning kan fungera som en kunskapshöjande åtgärd, men kräver både ledarskap och koordinering (El-Mazri & Reese, 2025: 622).

Visuell litteracitet som tolkning och produktion

Visuell litteracitet kräver emellertid mer komplexa kunskaper än enbart kunskap om verifiering av bilder och videomaterial. Givet att bilder och

videomaterial förmedlar ett budskap som måste avkodas (Eriksson & Göthlund, 2023: 21) behöver medborgare tillgodogöra sig kunskaper i tolkning, analys och produktion av visuellt material (Thompson, 2018: 385).

Pedagogisk forskning om tolkning och analys av visuellt material görs till viss del inom ramen för film- och konstvetenskap. Precis som språk, så har visuellt material en särskild "grammatik" (Nuhoğlu Kibar, 2023). Studier visar hur studenter kan medvetandegöras på visuella budskap genom ett fokus på tolkning och avkodning (Lundy & Stephens, 2015: 1059). Studenter kan exempelvis vägledas i att granska hur karaktärer, uttryck, färger och miljöer framställs i bild- och videoproduktion (Lundy & Stephens, 2015: 1059). Begreppet gestaltning summerar denna process där inte bara motivet, utan den specifika utformningen av bilder påverkar deras betydelse. Genom gruppdiskussioner med fokus på ikoniska bilder går det vidare att utveckla en kontextuell förståelse, det vill säga hur bilders betydelse ändras beroende på det sammanhang där de visas eller produceras. Detta inbegriper både en bredare förståelse av den historiska kontext i vilken bilderna skapades, men också en insikt i hur ikoniska bilder använts över tid, och således blir en del av ett fortsatt sociokulturellt meningsskapande i olika kontexter (Thompson, 2019). Även här understryker forskare vikten av självreflektion där studenter ombeds ta i beaktande sina egna reaktioner på visuellt material (Thompson, 2019: 114). Denna reflekterande aspekt av tolkningsprocessen kan potentiellt vara särskilt viktig för en ökad medvetenhet om hur visuell desinformation kan spridas med syfte att utnyttja explosiva samhällspolitiska teman.

Empiriska studier visar att unga har en bristande förmåga i fråga om tolkning och produktion av visuellt material (Brumberger, 2011). Forskare understryker vidare att dessa två förmågor är sammankopplade (Kędra & Žakevičiūtė, 2019: 2). Felten (2008: 61) gör en analogi mellan bildproduktion och skrivande, och påpekar att "precis som skrivandet är avgörande för textuell läskunnighet, så är förmågan att manipulera och skapa mening med bilder en kärnkomponent i visuell läskunnighet". I linje med denna bredare ambition, där visuell litteracitet blir en "social praktik" för ett särskilt seende (Sturken & Cartwright, 2001), presenterar ENViL ett antal delkompetenser (Schönau et al., 2020). De sätter exempelvis fokus på kunskap i att producera visuellt material, att generera visuella idéer, göra visuell research, skapa visuella bilder, presentera bilder, samt att utvärdera sina bilder och bildskapandeprocesser (Schönau et al., 2020).

En utgångspunkt i pedagogisk forskning om visuell litteracitet är att dessa kompetenser kan stärkas genom övningar (Avgerinou & Pettersson, 2011). En förutsättning för både självständig visuell produktion och tolkning är medvetenhet kring den visuella grammatiken. Inom ramen för visuell produktion kan studenter exempelvis välja ut och tolka fotografier som återspeglar specifika tematiker (Chai, 2019) eller återfotografera existerande eller historiska fotografier för att utveckla ett visuellt språk (McLeod, 2021: 87). Undervisning syftar också till att skapa en mer djuplodande kunskap om bildkomposition, såväl teoretiskt som praktiskt, genom både abstrakta och figurativa övningar (Roshchin & Filippova, 2020: 140). Aktiv visuell produktion kan både stärka kreativiteten och den egna visuella förmågan (Roshchin et al., 2018). Ingången hos pedagoger är en slags "medvetenhetens pedagogik" där deltagare

uppmuntras att överkomma hinder och ha tilltro till den visuella produktionsprocessen (Roshchin & Filippova, 2020: 139). Slutligen visar analyser av de kompetenser som presenteras i undervisningsmaterial att visuell produktion kan avse en rad olika objekt. Fokus kan exempelvis ligga på skapandet av allt från ”enkla bilder” till utveckling av förmågan att ”visualisera enkel data”, ”skapandet av visuella medier” och produktion av ”kulturellt betydelsefulla bilder” (Kedra, 2018: 78). Dessa skilda fokusområden kan i sin tur skapa oklarheter i den praktiska undervisningen.

Vedertagna metoder för att lära ut visuell litteracitet måste delvis uppdateras parallellt med utvecklingen av GenAI. AI-baserad bildproduktion kräver andra kunskaper och förutsättningar. Exempelvis behöver individer röra sig mellan verbalt och visuellt tänkande när de skapar textbaserade prompter och granskar visuellt material (Kalantzis & Cope, 2025). En sådan produktionsprocess ställer krav på utvecklade förmågor i produktion av prompter och en kritisk granskning av potentiellt felaktiga visuella framställningar, så kallade ”hallucinationer” (Brumberger, 2025). I en undervisningskontext kan sådana framställningar användas som en pedagogisk möjlighet för en bredare reflektion kring teknologins utgångspunkter, möjligheter och begränsningar (Olson, 2025). Visuell litteracitet i en digital kontext ställer också krav på en ökad medvetenhet kring hur AI-modeller riskerar att reproducera olika former av bias och fördomar (Brumberger, 2025). Kritisk visuell granskning av detta slag måste förankras i rimlighetsbedömningar och omdömen om representativitet, vilket delvis förutsätter en bredare allmänbildning, som sträcker sig utanför det bildvetenskapliga fältet (Brumberger, 2025).

Forskning om visuell litteracitet har en stor potential när det kommer till att undersöka olika metoder för att adressera samtida problem i form av visuell påverkan. Det finns dock få studier som tar alla dimensioner i beaktande. I ett sammanhang med ökade möjligheter för visuell påverkan måste kunskaper om verifiering alltid kombineras med en fördjupad förståelse av visuell tolkning och produktion. Ytterst handlar påverkan om att förmedla ett budskap. Förmågan att avkoda, men också att bemöta, visuella budskap är därmed en central del av befolkningens motståndskraft.

Visuell litteracitet som pedagogik

Ungas bruk av digitala medier i skolmiljö tenderar att ha ”en undanskymd plats i den didaktisk-pedagogiska vardagen” (Bergström & Hernwall, 2013: 43). Studier visar att både lärare och elever ofta skiljer mellan faktainformation – som förknippas med text (hög giltighet) – och bilder, som används i mindre utsträckning (låg giltighet) (Lundh & Alexandersson, 2012).

I en digital och medialt präglad samtid behöver elever kunna använda olika multimodala tillämpningar (Kress et al., 2021). Bildämnet har därför en viktig roll i att utveckla elevernas förmåga att producera, sprida och granska både stillbilder (fotografi) och rörlig bild (film). Bildundervisningen ger barn och unga verktyg för att förstå hur bilder kommunicerar, påverkar och ibland manipulerar – en förmåga som är avgörande för att kunna navigera i ett informationssamhälle där visuella budskap ofta är bärare av ideologiska, kommersiella och politiska intressen eller innehåller ren desinformation.

Genom bildskapande och bildtolkning kan elever utveckla en förståelse för hur normer och värderingar uttrycks i bilder. Bildämnet idag skulle kunna omfatta ett brett spektrum av visuella uttryck med målet att stärka elevernas bildkritiska kompetens och visuella litteracitet. Detta kan bidra till en utvecklad förmåga att stå emot både påverkansoperationer och sociala mediers negativa påverkan (SOU 2025:19: 160, 181). Dessa utvecklingsmöjligheter förhindras dock ofta av traditionell undervisning, brist på digital kompetens och stora skillnader i bildlärares ämnesuppfattningar (Skolverket, 2005, 2015).

Eftersom bild- och mediekonsumtionen i dagens samhälle ofta är överväldigande behövs reflektion över medieanvändning för att skapa resiliens, att tänka själv och utveckla en kritisk och analytisk förmåga. Färdigheter som barn och unga behöver möta i bildundervisning och i andra bildskapande kontexter inkluderar produktion av egna budskap genom kombinationer av olika typer av bilder och texter, analys av bilder gjorda av andra från olika genrer och miljöer, och kommunikation genom sina egna bilder, och bilder producerade av andra genom olika presentationsformer. Det sistnämnda inkluderar visning av bilder samt samtal och diskussion om olika ämnen utifrån bilder (Örtegren & Karlsson Häikiö, 2020).

Utvecklandet av bildkunnighet, visuell kompetens, är en del av barn och ungas agentskap, vilket innebär att barn, elever och studenter i formell utbildning i ungdomsskolan är delaktiga i en kunskapsproduktion där det bör beredas utrymme för deras åsikter och perspektiv. Genom artefakter, arkitektur, design, konst och kulturupplevelser ska elever i undervisningen få möjlighet att möta och behandla frågeställningar som är mångtydiga (Skolverket, 2022a).

Sammanfattning: behov av ytterligare forskning

Sammantaget pekar översikten på ett stort behov av studier om såväl visuell desinformation som visuell litteracitet. Idag premierar stora sociala medieplattformer visuellt material (Newman et al., 2025: 14). Samtidigt fokuserar huvuddelen av forskningen om desinformation och otillbörlig påverkan fortfarande på textmediet. Slutsatser från studier om otillbörlig informationspåverkan är emellertid inte direkt överförbara på visuell påverkan. Bild- och videomaterial bearbetas på ett annat sätt av den mänskliga hjärnan (Weikmann & Lecheler, 2023). Visuellt material fångar uppmärksamhet och erbjuder en tolkningskontext (Newman & Schwarz, 2024). Detta problem blir större med utvecklingen av GenAI där studier visar att klassisk faktagranskning inte fungerar lika väl (Vaccari & Chadwick, 2020). Samtidigt pekar existerande forskning på att unga individer, trots en utpräglad vana att navigera i den digitala informationsmiljön, ofta brister i förmågan att tolka och producera visuellt material (Brumberger, 2011).

Vi behöver mer kunskaper om hur visuell desinformation används för otillbörlig påverkan, hur denna sprids, och hur dess effekter skiljer sig från textbaserad desinformation. Till detta behövs också en mer djuplodande förståelse för hur motståndskraften i befolkningen kan stärkas i förhållande till visuell påverkan. För ett helhetsgrepp kring den visuella dimensionen av desinformation och visuell påverkan från statsaktörer krävs interdisciplinära ansatser som

kan sammanföra existerande kunskaper inom säkerhetsstudier, medie- och kommunikationsvetenskap, kognitionsvetenskap och konst-/filmvetenskap.

Som rapporten antyder erbjuder visuell litteracitet en möjlig ingång till problemet. En central utgångspunkt är dock att visuell litteracitet måste innefatta en bred uppsättning förmågor. I empiriska studier undersöks effekten av olika interventioner sällan tillsammans. Fältet är mångfacetterat, och sammanställningar av forskning visar att många studier av pedagogiker för att utveckla visuell litteracitet inte har någon uttalad metodologi (Matusiak, 2020). De mer robusta undersökningar som gjorts fokuserar ofta på metoder för att utveckla förmågor i källkritik (Nygren et al., 2021; Nygren et al., 2025). Kunskaper i tolkning och visuell produktion är i sig mer svåråtkämpliga, och studier görs främst inom konstnärlig och filmvetenskaplig forskning. Svårigheter i mätbarhet innebär inte att behovet av dessa förmågor blir mindre. Kunskaper i att avkoda vad en bild avser att förmedla blir, tvärtom, i högsta grad relevant när verifiering av visuellt material blir svårare. Övergången till kommunikation via videobaserade plattformar ställer vidare uppenbara krav på medborgares förmågor i visuell produktion. För att avgöra effektiviteten i olika metoder för stärkt visuell litteracitet, brett förstått, är det därför angeläget med mer systematisk och ämnesövergripande forskning.

3. Existerande strukturer för utveckling av bildkunnighet i Sverige

Detta kapitel ger en översikt över befintliga strukturer i Sverige som på olika sätt arbetar med att stärka bildkunnighet mot bakgrund av ökande visuell desinformation och informationspåverkan. Det saknas kartläggningar om resurser för bildkunnighet. Detta kapitel baseras därför på intervjuer med tjänstepersoner, verksamhetsledare, pedagoger och andra aktörer inom området.

Bildkunnighet

Visuell litteracitet är ett akademiskt begrepp. Utanför akademien är bildkunnighet ett mer lämpligt begrepp eftersom det dels är lättare att förstå, dels knyter an till det etablerade begreppet informationskunnighet. Begreppet bildkunnighet innehåller dessutom inte bara förmågan att tolka bild, utan också förmågan att uttrycka sig i bild. Inom bildkunnighet ryms både begreppen bildkunnighet och filmkunnighet som vuxit fram inom bildkonstområdet respektive filmen. Det senare har mer fokus på rörliga bilder.

Bildkunnighet utgör en del av det större området medie- och informationskunnighet (MIK). MIK definierades av UNESCO år 2011 (Wilson et al., 2011) och är en överordnad definition. Mediekunskap handlar om att förstå och analysera mediernas funktion och budskap, medan informationskunnighet fokuserar på att hitta, värdera och använda information. Digital kompetens är ett tredje viktigt område som ingår i MIK och som handlar om förmågan att använda digitala verktyg och plattformar. MIK innefattar såväl förståelsekunskaper, kognitiva och analytiska förmågor som färdigheter relaterade till samhällets medie- och kommunikationskultur. I utvecklandet av MIK är läs- och skrivförmåga liksom språk- och bildförståelse centrala i dagens bildsamhälle. Eftersom bildkunnighet är en avgörande kompetens för att kunna navigera och aktivt delta i dagens medielandskap behöver arbetet med bildkunnighet inom MIK öka väsentligt.

Kunskapen om bilder och förmågan att uttrycka sig i bild har historiskt utvecklats inom bildkonst och film. Gestaltning är den process där konstnären från en idé skapar ett färdigt konstverk. Gestaltningen omfattar inte bara val av motiv utan är en komplex sammanvävning av estetiska val såsom komposition, färgsättning, ljus, hur text och bild samspelar, musiksättning i filmer, med mera. Det är genom dessa val som bilden eller filmens betydelse uppstår. Således har alla konstnärer inom bildkonst och film en utvecklad kompetens i att inte bara skapa bilder, utan också att analysera bilders påverkan.

När fotografiet uppfanns skedde ett skifte inom bildkonsten, där den gick från att vara främst avbildande – en funktion som ersatts av fotografiet – till en utveckling av de olika ismer som vi känner från modernismen. En av de aspekter som fördjupades inom bildkonsten var frågan om hur vi ser, uppfattar och tolkar. René Magrittes målning *Bildernas förräderi* målades 1929. Den föreställer

en pipa och en text där det står "Ceci n'est pas une pipe" (Detta är inte en pipa). Konstverket visar på hur bildkonsten redan för hundra år sedan reflekterade över avbildning och verklighet. Inom filmen har möjligheten att skapa illusion redan från början varit ett tema. Detta beskrivs i filmen *And the King Said What a Fantastic Machine* (Axel Danielson, Maximilien Van Aertryck, 2023). En rad konstnärer och filmare har intresserat sig för exempelvis nazismens propaganda och undersökt verklighet i relation till fiktion, vad som finns bakom kameran, eller utanför bild. Inom journalistiken finns bildkunnighet främst i form av verifiering av bilder, vilket sedan länge har varit centralt i rapportering från krig och konflikter.

Att stärka barn och ungas läsförståelse är ett prioriterat område inom kulturpolitiken. Sedan länge finns satsningar på att stärka läsförståelse i hela Sverige. I ett medielandskap dominerat av bilder är det angeläget att jämföra behovet av bildkunnighet med de insatser som sker inom läsfrämjande. Såväl läsförståelse som bildkunnighet är väsentliga kompetenser för att kunna medverka i demokratin, men utmaningarna inom områdena skiljer sig åt. Inom läsning är det förmåga och exponering som saknas, medan det inom bildkunnighet inte saknas exponering, utan istället behövs fördjupad kompetens i att förstå hur bilder påverkar åsikter och kunskap.

Kunskap om bildkunnighet finns inom bildämnet i skolan. Den finns också hos konstens och filmens aktörer, såväl som hos konstorganisationer, biografer och andra pedagogiska aktörer. Konstnärer, filmare och pedagoger besitter djup kunskap inom området. Inom akademien finns de konstnärliga högskolorna med inriktning på bildkonst och film. Särskilt fokus på metodik för bildkunnighet finns inom bild- och filmpedagogik. Akademisk kunskap om desinformation finns även inom psykologiskt försvar och medie- och informationskunskap. Här saknas dock oftast den pedagogiska tillämpningen.

Bildpedagoger vittnar i våra intervjuer om att övning i att själv producera bild är ett mer effektivt sätt att öka den kritiska förmågan att tolka bilder än att bara lära sig det teoretiskt. Detta återspeglas i hur vi lär oss att läsa genom att öva skrivande.

Övergripande strukturer för bildkunnighet

Medie- och informationskunnighet (MIK)

Mediemyndigheten är den statliga instans som ansvarar för att samordna MIK-området. Inom området finns ett nationellt nätverk med 25 aktörer. Regeringen prioriterar dessa områden (Regeringsbeslut Ku2024/00419) och har gett Mediemyndigheten i uppdrag att öka befolkningens medie- och informationskunnighet (Mediemyndigheten, 2024).

Bildkunnigheten har en mindre roll i Mediemyndighetens arbete och nämns inte inom ramen för det utökade uppdraget. Idag finns två handledningar i övande i bildkunnighet – *Bilder och verklighet* och *Propaganda och bilders makt* – som just nu uppdateras i enlighet med dagens nya landskap med AI-genererade bilder. I undersökningen *Unga och medier* som genomförs vartannat år ingår inga frågor om bildkunnighet.

På regional nivå har biblioteken en samlande roll inom MIK, och filmkunnighet ingår i vissa regioners arbete. Bildkonstens arrangörer är en resurs som i dagsläget i mycket liten utsträckning medverkar i MIK-nätverket och i det regionala arbetet med MIK.

Myndigheten för psykologiskt försvar arbetar i dagsläget inte med frågan om bildkunnighet, men har beställt denna rapport.

Public service

Sveriges Television (SVT) har idag en verifieringstjänst som används för eget material och där allmänheten får kunskap om hur bilder kan verifieras. Sveriges Utbildningsradio (UR) har också producerat flera program som handlar om bildanalys och verifiering. Dessa är användbara underlag för lärare inom samhällskunskap, historia, med mera.

Målgrupper

Målgrupper för MIK-arbetet finns definierade av Ulla Carlsson (2023) som räknar upp olika aktörer som bör ha kunskap om MIK: företrädare för politiken, utbildningen, folkbildningen, juridiken, medieföretag, sociala medie-plattformar på internet, universitet och högskolor, det civila samhällets organisationer, med flera.

Barn och unga

I skolan

Det är främst i bildämnet som bildkunnighet lärs ut och övas i skolan. Idag består bildämnet av olika aspekter av bildkunnighet: bildskapande, bildframställning, bildkommunikation, bildredigering och bildanalys (Skolverket, 2022b). Eleverna utvecklar sin förmåga att både producera bilder och processa bildinformation – till exempel att urskilja visuell desinformation – både gällande stillbild och rörlig bild. Således ger bildämnet barn och unga verktyg för att förstå hur bilder – från reklam och nyhetsbilder till sociala medier och AI-genererat innehåll – kommunicerar, påverkar och ibland manipulerar, och hur normer och värderingar uttrycks i bilder, vilket i sin tur stärker deras möjligheter till aktivt deltagande i samhällslivet.

I bildämnet lär sig elever dessutom att förstå och ifrågasätta de normer, maktstrukturer och värderingar som förmedlas genom visuella medier (Läroplan för grundskolan, förskoleklassen och fritidshemmet, Lgr 22). Elever ska dessutom kunna sätta det samtida i förhållande till det historiska (Skolverket, 2022a: 29). Visuellt kultur och visuell kompetens har tillkommit som begrepp i kommentarmaterialen för bild till läroplanen för grundskolan, vilket tyder på en breddning av förståelsen av ämnesområdet (Skolverket, 2022b). En ökad bildkunnighet i ungdomsskolan aktualiseras av denna breddning av bildområdet gentemot forskningsfältet visuellt kultur, vilket också medför en ökad medvetenhet kring bilders påverkan och en resiliens mot desinformation.

Idag finns det cirka 2200 bildlärare i årskurs 7 till 9 i grundskolan i Sverige (Skolverket, 2024). I årskurs 1 till 3 finns ca 13000 bildbehöriga grundskollärare och i årskurs 4 till 6 ca 6500 bildbehöriga grundskollärare. I grundskolan

undervisas varje elev i bild i totalt 240 timmar under hela sin skoltid. För att sätta detta i perspektiv: matematiklärare har 1230 timmar och svensklärare 1490 timmar till sitt förfogande (se Tabell 1 nedan). Vanligtvis undervisar klasslärare utan fördjupad bildkunnighet i årskurserna 1 till 6, medan utbildade bildlärare enbart undervisar i årskurs 7 till 9 samt i gymnasiet. Därutöver har politiska beslut lett till en minskad betydelse och status för bildämnet, till förmån för samhälls- och naturvetenskapligt orienterade ämnen samt språk. Exempelvis räknas bildämnet inte längre som kärnverksamhet på gymnasiet (SOU 2008:27, s. 690). Detta har till följd att elevers förberedelse för ett samhälle – där visuell kommunikation spelar en central roll – är begränsade. I förlängningen påverkar detta också entreprenörskap, möjligheterna till utbildningsval inom kreativa näringar och konstnärliga yrkesområden, samt områden som är beroende av konstnärliga kunskaper såsom kreativitet, problemlösningsförmåga och innovation.

Skolans uppdrag är att genom utbildningen främja både kunskap och bildning (SOU 2025:19: 93). I skolan ska elever utveckla förståelse för sig själva, sin omvärld och de värden som samhället vilar på. I detta sammanhang har bildämnet, som bland annat ska stärka elevernas bildkritiska kompetens och visuella läskunnighet, en central roll. Bildkunnighet används även inom andra ämnesområden i skolan, exempelvis inom avläsning av statistik i samhällskunskap, geometri i matematik eller kartor i geografiundervisning (Ericson & Karlsson Häikiö, 2025), men uppmärksammas oftast inte som en didaktisk möjlighet. Inom andra ämnesområden än bild saknas det riktlinjer för bildkunnighet, vilket gör att det blir upp till varje enskild lärare att uppmärksamma visuella aspekter i undervisningen. Inte heller i källkunnighet finns bildkunnighet utpekad som central kompetens.

De nationella utvärderingarna (Skolverket 2005, 2015) av bildämnet i grundskolan har i flera decennier pekat på bristande resurser och tillgång till utrustning som ett hinder för att fullt ut integrera nya och samtida innehåll i skolan. Detta gäller inte minst digitala bildmedier, vilket ytterligare förstärker användandet av traditionella arbetssätt i skolan. Detta har även påverkats av regeringsbeslut, såsom förbudet att använda mobiltelefoner i skolan från och med den 1 juli 2026 (Utbildningsdepartementet, 2025) samt direktiv om skärmfri förskola (Kulturdepartementet, Socialdepartementet, och Utbildningsdepartementet, 2025). Denna mer restriktiva inställning till barn och ungas medieanvändning i skolan, som vi har sett under senare år, är bra utifrån perspektivet att sociala medier kan påverka identitetsutveckling på ett negativt sätt genom missvisande förebildning och annan oönskad mental påverkan. Dock löser den – likasom politiska förslag om begränsning av barns tillgång till sociala medier (SVT Nyheter, 2025-10-10) – inte problemen med visuell desinformation och visuell informationspåverkan: begränsningen av skärmtid ändrar inte det faktum att barn och unga tar del av stor mängd bilder som påverkar dem.

Det är också tydligt att utbildningspolitiska beslut har påverkats av larmrapporter om stora brister i barns och ungas läsförståelse (Arbetsmarknadsdepartementet & Utbildningsdepartementet, 2024), till förmån för textbaserad läskunnighet och en minskad digitalisering.

Bildkunnighet befinner sig därmed i ett spänningsfält mellan olika pedagogiska traditioner, samhälleliga förändringar och skolpolitiska krav, vilket påverkar dess ställning i skolans kunskapsuppdrag. Samtidigt uppskattar eleverna de praktisk-estetiska ämnena och efterfrågar mer tid för dem (Skolverket, 2015), vilket kan tolkas som en efterfrågan efter möjlighet och tillgång till alternativa uttrycksformer i en alltmer teoretiserad skola.

En intressant parallell är hur engelskan successivt kommit att bli ett inofficiellt andraspråk i Sverige. Engelskan övas genom hela skolan, och i gymnasiet ger fördjupad engelska extra merit. Det antas inte att den engelska man lär sig genom att använda sociala medier är tillräcklig. Inom bildkunnighet är läget motsatt.

Tabell 1: Undervisningstimmar för varje elev för olika ämnen i grundskolan (över hela skoltiden).

Bild	Matematik	Svenska
240	1230	1490

Utanför skolan – bildkonst och film

Kunskap i bildkunnighet utanför skolan finns hos bildkonstens och filmens aktörer. Under intervjuerna har det blivit tydligt att en stor del av arbetet drivs av eldsjälar och i projektfinansierade organisationer. Nämda aktörer är organiserade utanför skolan men arbetar i stor utsträckning direkt med skolan eller genom kulturskolan och Skapande skola.

Bildkonst

Kulturrådet är den statliga myndighet som ansvarar för stöd till organisationer inom bildkonst. Myndigheten har ett antal resurser för att öka läsförståelsen: cirka 10 tjänster, ett läsråd, en läsambassadör och 90,7 miljoner i stöd till organisationer som främjar läsande. Det finns inga motsvarande insatser när det gäller bildkunnighet. Det finns idag inget kunskapscenter för bildpedagogik på statlig nivå, heller inte några ekonomiska stöd för aktörer i området.

Genom kultursamverkansmodellen samfinansierar Kulturrådet och regioner konstkonsulenter och -utvecklare som arbetar i regionerna och samordnar sig genom ett nätverk. I många regioner utförs det bildpedagogiska arbetet av konsthallar och konstmuseer. I vissa regioner är det resurscentrum för bildkonst som har ansvaret.

Inom bildkonsten finns regionala bildpedagogiska nätverk i olika delar av landet, exempelvis Norrland, Halland, Småland och Västra Götaland. Bästa Biennalen samlar det konstpedagogiska arbetet i Sydsverige. Konstpedagogiska akademien (KAKA) är ett treårigt projekt som samlar filmpedagoger från hela landet. Både Bästa Biennalen och KAKA har bildförståelse som prioriterat område. Landskrona Foto har nyligen fått ett uppdrag inom bildkunnighet av Region Skåne. Även Läsrörelsen, som är en ideell förening som arbetar nationellt, har utvecklat metoder för bildkunnighet.

Regionens resurscenter för film förmedlar uppdrag för frilansande filmpedagoger till Skapande skola, samt stöd till kulturskolan, vilket gör att filmkunnighet också når skolan. Den enda motsvarande struktur som finns för bildkonst är det projektfinansierade Konstdepartementet som ligger under Konstnärscentrum. De arbetar utan fast finansiering för att få in bildkonst i Skapande skola. En aktör som arbetar för att stärka bildkonsten i kulturskolan saknas helt.

Film

Den statligt finansierade stiftelsen Svenska Filminstitutet har två anställda projektledare som arbetar med filmkunnighet och kunskapsspridning. Projektledarna samordnar nationella nätverk för filmpedagogik och har även ett forskarnätverk. De tar fram handledningar och metodstöd för pedagoger. Filminstitutet har även anslag på 3,2 miljoner som kommuner kan söka för filmpedagogiskt arbete.

Kulturrådet och regionerna samfinansierar inom kultursamverkansmodellen filmkonsulenter och -utvecklare och resurscenter för film som arbetar i regionerna för att främja filmkulturell verksamhet och stödja kommunerna i deras arbete. De regionala strukturerna arbetar bland annat med att förmedla filmpedagoger inom Skapande skola och att stärka arbetet med film inom den kommunala kulturskolan. Kulturskolan kan också bidra med filmpedagoger in i skolan.

Filmregionerna är en förening som samlar landets 19 regionala resurscentrum. Föreningen har en samlande och stöttande roll för regionernas resurscentrum.

I Sverige finns idag flera organisationer som arbetar med frågor om filmkunnighet mot barn och unga inom MIK. Dessa inkluderar Filmpedagogerna inom Folkets Bio som arbetar med filmpedagogik och filmkunnighet nationellt och når skolor och biografer över hela landet. Filmriket är en kostnadsfri digital plattform som arbetar med barnens eget skapande inom områdena se, samtala, och göra. De presenterar övningar som visar hur man skapar film, kopplat till kurs- och läroplanen.

I kommunerna finns filmpedagoger hos till exempel Folkets Bio. Inom kulturskolan görs också ett arbete med filmkunnighet.

Det saknas överblick över resurser inom bildkunnighet då det utgör en del av det pedagogiska arbetet inom bildkonst och film (se Tabell 2 nedan för en jämförelse mellan främjandet av dessa områden och läsfrämjande).

Tabell 2: Resurser inom bildkunnighet, filmkunnighet och läsfrämjande på statlig nivå 2025.

	Bildkunnighet Kulturrådet	Filmkunnighet Filminstitutet	Läsfrämjande Kulturrådet
Ungefärligt antal årsarbetskrafter	0	2,2	10
Förmedlade stöd	0	3,2 mnkr	90,7 mnkr
Aviserad ökning av medel 2026	0	0	40 mnkr ¹ 30 mnkr ²

¹ Genom satsning på kvalitetslitteratur, folkbibliotek och läsfrämjandeinitiativ.

² Medel till Berättarministeriet.

(Båda från Kulturdepartementets pressmeddelande 22 september 2025.)

Centrala samhällsfunktioner och allmänheten

I dagsläget saknas insatser för att öka bildkunnigheten hos såväl centrala samhällsfunktioner som allmänheten. UR har producerat program om bildkunnighet, men dessa är svåra att hitta för allmänheten. Mediemyndigheten har det nya uppdraget att arbeta mer mot allmänheten men bildkunnighet lyfts inte fram i det uppdraget.

Sammanfattning av existerande strukturer

Övergripande strukturer

- Bildkunnighet har en begränsad roll i Mediemyndighetens arbete, samt i MIK-arbetet på regional och kommunal nivå. I vissa fall ingår filmkunnighet, men bildkonstens organisationer är sällan med.
- SVT har en verifieringstjänst och UR arbetar med material om bildkunnighet.
- Det saknas idag systematiskt arbete för att höja bildkunnighet hos barn och unga, hos befolkningen i allmänhet och hos centrala samhällsfunktioner.

Strukturer i skolan

- Bildämnet har få timmar och begränsade resurser för att utveckla tillfredsställande bildkunnighet.
- Starkt fokus på läsförståelse gynnar textbaserad läskunnighet, men inte visuell kompetens.
- Bildkunnighet är inte en självklar del av källkunnighet. Integrering av bildkunnighet inom andra ämnen där källkunnighet är central, till exempel samhällskunskap, historia och geografi, vilar på enskilda lärares initiativ.
- Bildämnet uppfattas som görande utan reflektion, vilket förhindrar bildkunnighet som förmåga till kritisk granskning och analys av bildinformation.
- Bildämnet har låg status jämfört med andra ämnen i skolan, vilket försvårar arbetet med att öka kunskapen om bildkunnighet.

- En restriktiv inställning till medieanvändning ersätter inte åtgärder för att kunna motstå visuell desinformation och påverkan.

Strukturer utanför skolan – bildkonst och film

- Inom bildkonsten saknas samordning och resurser för arbetet med bildkunnighet på statlig och regional nivå.
- Inom filmområdet finns vissa resurser och fungerande nätverk för bildkunnighet inom både Filminstitutet och regionerna.
- Ett antal nationella organisationer inom bildkonst och film har utvecklat verksamhet och metoder för att stärka barn och ungas bildkunnighet. Dock vilar mycket av arbetet på eldsjälar och verksamheterna bedrivs oftast i projektform.
- Det är svårt för både bildkonst och film att komma in i skolan eftersom bildkunnighet är lågt prioriterad.
- Med tanke på att bildkunnighet är en central kompetens för att motstå desinformation är de sammantagna resurserna mycket små.

Slutsatser

Visuellt material har en dominerande plats i dagens medielandskap och barn och unga tar del av nyheter i huvudsak på bilddominerade sociala medier. Detta skapar en ny sårbarhet för desinformation, vilket försvagar Sveriges psykologiska försvar. Givet detta är bristen på undervisning i bildkunnighet i skolan allvarlig. Idag vilar ansvaret på bildlärare med få timmar och otillräckliga resurser. Inom källkunnighet, och andra ämnen beroende av källkunnighet, är bildkunnighet avhängigt enskilda lärares engagemang.

Arbetet med bildkunnighet utanför skolan görs i huvudsak av olika organisationer inom bildkonst och film. Arbetet drivs i hög grad av eldsjälar, av små ideella föreningar och med projektmedel. Inom filmrådet finns en relativt starkare struktur då Filminstitutet har en samordnande funktion och flera regioner har starkare fokus på filmpedagogik. Även aktörer som Folkets Bio bidrar till stabilitet inom kunskapsutveckling och spridning inom filmen. Inom bildkonsten vilar allt arbete idag på fria initiativ och några projektfinansierade nätverk. Men bildkonstens och filmens aktörer har djup kunskap om bildkunnighet och med ökade resurser kan dessa aktörer få en central roll för att öka bildkunnigheten hos barn och unga samt i samhället i stort.

Den begränsade uppmärksamheten på bildkunnighet inom MIK beror troligen delvis på att frågan är relativt ny, då den har blivit mer akut genom AI-manipulerade bilder. Men det kan också bero på att ansvaret för MIK i stor utsträckning ligger på biblioteken som av naturliga skäl är fokuserade på läsning. Troligen beror bristen på åtgärder också på att text har hög status i samhället medan bild ses som mindre viktig kultur eller underhållning. Det är intressant att notera att det är just denna idé, om bilden som oviktig, som gör bilden så effektiv i desinformation och propaganda.

All formell utbildning och informell verksamhet där barn och unga får lära sig att uttrycka sig i bild och film bidrar till att öka deras bildkunnighet. Detta omfattar bildämnet i förskola, skola och gymnasium men också i kulturskolan och frivilligorganisationer, samt olika former av bildpedagogiskt arbete utanför skolan, på konstinstitutioner och biografier.

Bildkunnighet bör vara en hörnsten i den bredare kompetens som finns i MIK, som handlar om att navigera i ett komplext informations- och medielandskap. Forskningsöversikten visar att bildkunnighet dessutom är central för att kunna motstå desinformation. Det betyder att avsaknad på bildkunnighet både för barn och unga och för allmänheten och centrala samhällsfunktioner kan utgöra ett hot mot Sveriges motståndskraft och säkerhet. Mot den bakgrunden kan man konstatera att kunskapen om, och spridningen av bildkunnighet, idag är mycket otillfredsställande.

4. **Rekommendationer för förmågehöjning avseende bildkunnighet**

Detta kapitel ger en översikt över åtgärder för stärkt bildkunnighet.

Som forskningsöversikten visar är bildkunnighet en central förmåga för att motstå desinformation. En hög nivå av bildkunnighet hos befolkningen är därmed en grundläggande kompetens med stor betydelse för Sveriges psykologiska försvar. När mediasamhället är bilddominerat blir bildkunnighet dessutom en central kompetens för att medborgare inte bara ska kunna ta del av, utan också aktivt medverka i det demokratiska offentliga samtalet.

Inom studiens begränsade omfattning har vi identifierat insatser som beskrivs i följande kapitel. Tyngdpunkten ligger på skolan som självklar plats för utveckling av kritisk förmåga samt på strukturer för bildkonst och film, som är de aktörer som länge arbetat med bildkunnighet och bildanalys. Insatser inom till exempel media och journalistik behöver undersökas vidare. Även juridiska åtgärder behöver undersökas vidare.

Rekommenderade insatser

Mot bakgrund av studiens forskningsöversikt bör bildkunnigheten förstärkas i Sverige. Nedan följer en översikt över rekommendationer för konkreta insatser.

Övergripande insatser för bildkunnighet

- Mediemyndigheten och Myndigheten för psykologiskt försvar bör ges i uppdrag att upprätta en fördjupad handlingsplan för hur bildkunnighet kan stärkas inom myndigheternas arbete och i samhället.
- SVT:s arbete med bildverifiering och UR:s arbete med bildkunnighet bör stärkas.
- SVT:s närvaro på sociala medier bör stärkas då det framför allt är där som unga tar del av nyheter.
- Bildkunnighet i lärarutbildningar och gentemot förskola, skola och gymnasiet behöver förstärkas.
- Museer, konsthallar, biografer och informella aktörer inom bildkonst och film kan med ökade resurser också bidra till ökad bildkunnighet hos medborgarna.

Forskning om bildkunnighet

- Forskningen om desinformation bör fokusera på den visuella dimensionen av påverkan genom interdisciplinära ansatser där exempelvis säkerhetsstudier, medie- och kommunikationsvetenskap, kognitionsvetenskap och konst-/filmvetenskap möts.
- Det krävs interdisciplinär forskning om hur olika former av visuell desinformation används för otillbörlig påverkan och hur dess effekter skiljer sig från textbaserad påverkan.
- Forskningen bör studera hur den snabba utvecklingen av GenAI skapar

nya möjligheter för andra aktörer än statsaktörer att producera sofistikerat icke-autentiskt videomaterial för påverkan.

- Det behövs mer forskning om hur motståndskraften i befolkningen kan stärkas i förhållande till visuell påverkan.
- Det behövs rigorösa empiriska studier som tar ett inter- och transdisciplinärt helhetsgrepp om förmågor i verifiering, tolkning och produktion av visuellt material.
- Det krävs ytterligare forskning kring hur journalister hanterar bild- och videomaterial i sin vardag, vilka behov som finns inom professionen och hur dessa behov kan tillgodoses.
- Det behövs en forskningsbaserad utveckling av skalbara metoder för bildkunnighet för att nå bredare målgrupper.
- Det behövs fler studier om bild i formell utbildning, det vill säga om bildundervisning i ungdomsskolan.
- Det behövs mer av praktikinära klassrumsstudier i bild, samt studier om barns bildskapande i tidiga åldrar.
- Det behövs fler studier om bedömning i bild samt läroplansstudier.
- Det behövs studier om visuell litteracitet och visuell kompetens relaterat till barn och unga, digitalisering i skolan, multimodalitetsstudier och studier om medie- och informationskunnighet.
- Det behövs forskning om bild i informella miljöer, såsom bild i kulturskolan och i andra frivilliga aktiviteter och om barns egenvalda skapande.

Insatser för särskilda målgrupper

För barn och unga

Fördjupad kunskap i såväl produktion som analys av bild finns framför allt i formell utbildning, specifikt inom bildundervisning i ungdomsskolan, samt hos informella aktörer inom bildkonst och film. Med ökade resurser och systematisk metodutveckling kan arbetet skalas upp och höja bildkunnigheten hos barn och unga.

Det är väsentligt att notera att bildämnet kan bidra till ökad bildkunnighet men att det fortfarande är ett praktiskt-estetiskt ämne som innehåller olika aspekter av lärande i bild: bildskapande, bildkommunikation och bildkonst. Bildämnet är det första steget i utbildningskedjan som leder till att barn och unga senare i livet gör yrkesval gentemot kreativa näringar och som professionella bildkonstnärer och filmare. Om denna kedja bryts äventyras produktionen av ny kunskap inom bildkunnighet. Med höjda insatser för bildkunnighet måste bildämnet därför bibehållas också som ett praktiskt-estetiskt ämne.

Samma sak gäller för resurserna till aktörer inom bild och film. Dessa organisationer arbetar redan med knappa resurser för att erbjuda kultur till medborgarna och pedagogik till barn och unga. Befintliga strukturer och kunskap gör att ovan nämnda aktörer är en viktig resurs i arbetet för psykologiskt försvar. Dock ska kulturbudgeten inte finansiera psykologiskt försvar. Därför behöver uppdrag om bildkunnighet finansieras med nya medel.

I skolan

Forskningsöversikten visar att barn och unga utsätts för störst risk att nås av bildbaserad desinformation. Nedan beskrivna åtgärder kommer att stärka deras bildkunnighet inom skolans verksamhet.

- Läroplanen bör uppdateras så att barn och unga blir rustade för att motstå bildbaserad desinformation.
- Bildämnet i skolan behöver stärkas och få en jämbördig legitimitet gentemot samhälls- och naturvetenskapligt orienterade ämnesområden.
- Bildämnet behöver åter bli ett obligatoriskt kärnämne på gymnasiet.
- Riktlinjer bör tas fram för hur bildkunnighet ska stärkas och användas i andra skolämnen, till exempel svenska, samhällskunskap, historia, geografi och matematik.
- Bildkunnighet bör vara en självklar del av källkunnighet och integreras som en ämnesövergripande resurs i skolan, på samma sätt som läskunnighet.
- Lärarutbildningarna bör uppdateras så att bildkunnighet inkluderas i alla ämnen som hanterar källkunnighet.
- Kompetensutveckling bör erbjudas lärare i alla ämnen som hanterar källkunnighet.

Utanför skolan – bildkonst och film

Verksamheter inom bildkonst och film har utvecklad kunskap om bildkunnighet. Med ökade resurser kan deras arbete skalas upp för att höja bildkunnigheten hos barn och unga och på så sätt bidra till att stärka Sveriges psykologiska försvar. Dessa aktörer kan också vara stöd för bildkunnighet i skolan genom kulturskolan och Skapande skola.

- Kulturrådet, som ansvarar för bildkonstens arrangörer, bör få uppdrag och resurser att arbeta med bildkunnighet motsvarande deras uppdrag med läsförståelse. Ökade resurser bör tillföras nationella aktörer som arbetar med bildkunnighet.
- Filminstitutets arbete med filmkunnighet bör tydliggöras och förstärkas.
- Regionernas arbete med bild- och filmkunnighet bör stärkas. Inom bildkonsten bör detta göras genom stöd till regionalt finansierade konstaktörer med pedagogiska uppdrag, som också får i uppdrag att arbeta för att stärka bildkunnighet i kulturskolan och Skapande skola. Inom filmen bör ökat stöd ges till resurscentrum för film, som redan har motsvarande uppdrag.
- Kommunala aktörer inom bildkonst och film bör få ökade resurser för att arbeta med bildkunnighet hos barn och unga. Dessa aktörer bör kopplas närmare till kommunernas MIK-arbete.

För centrala samhällsfunktioner

Alla funktioner i samhället som arbetar med säkerhet, beredskap, media, offentlig förvaltning samt politik bör ha en hög nivå av bildkunnighet för att minska mottagligheten för desinformation.

- Uppdragsutbildningar bör skapas på de konstnärliga högskolorna i samarbete med andra relevanta akademiska discipliner som psykologiskt försvar,

kognitionsforskning, mediastudier och lärarutbildningar. Dessa bör genomföras i samarbete med forskare inom psykologiskt försvar.

- Behov av bildkunnighet i exempelvis utbildningar inom försvar, samhällsvetenskap, journalistik samt på lärarutbildningen bör stärkas.

Slutsatser

Givet att bildkunnighet är en central kompetens för att motstå desinformation och väsentligt för att bygga ett starkt psykologiskt försvar i Sverige behöver hela fältet stärkas avsevärt. Bildkunnighet behöver föras upp på den politiska agendan som en central kompetens inom källkunnighet och desinformation samt som centralt för att medborgare aktivt ska kunna medverka i det demokratiska samtalet.

Inom akademien finns ett stort behov av mer forskning som kombinerar discipliner såsom visuella studier, pedagogik, medie- och kommunikationsvetenskap, demokratistudier och säkerhetsstudier. Kompetensen hos centrala samhällsfunktioner bör höjas genom uppdragsutbildningar som kan arrangeras av de konstnärliga högskolorna i samarbete med annan relevant kompetens.

Mediemyndigheten och Myndigheten för psykologiskt försvar bör ges i uppdrag att göra en fördjupad studie om behovet av bildkunnighet.

För att öka bildkunnigheten hos befolkningen i allmänhet bör SVT:s arbete med verifiering och bildkunnighet stärkas och SVT:s närvaro på sociala medier öka.

Bildkunnighet behöver integreras i ungdomsskolans arbete med källkunnighet och stärkas i ämnen såsom samhällskunskap, historia och geografi. Bildämnet behöver stärkas i skolan, göras obligatoriskt även på gymnasiet samt ses som en resurs för källkunnighet även i andra ämnen.

Kulturrådet, som ansvarar för bildkonstens arrangörer, bör ges ett uppdrag och resurser för att främja bildkunnighet liknande de man idag har för att främja läsförståelse.

Resurserna till aktörer som arbetar med bildkunnighet utanför skolan bör skalas upp på statlig, regional och kommunal nivå. Arbete som idag sker i projektform bör göras om till adekvata permanenta strukturer.

De regionala och kommunala resurserna för bild- och filmkunnighet bör stärkas upp avsevärt. Regionalt finansierade konstinstitutioner kan med utökade uppdrag och resurser inom sitt konstpedagogiska arbete bli centrala förmedlare av bildkunnighet. Många kommunala konsthallar är samordnade med biblioteken och kan, med ökade resurser, stärka upp MIK-arbetet med bildförståelse. Inom filmen bör resurserna för arbetet gällande bildkunnighet ökas.

Sammanfattning

Rapportens forskningsöversikt visar att bildkunnighet idag bör betraktas som en central förmåga för att motstå desinformation. Hög bildkunnighet hos befolkningen är därmed en **grundläggande kompetens med stor betydelse för Sveriges psykologiska försvar**.

I ett bilddominerat mediesamhälle är bildkunnighet dessutom en central kompetens för att medborgare ska kunna ta del av och aktivt medverka **i det demokratiska offentliga samtalet**.

Forskning visar att videobaserat material spelar en allt större roll som en **källa till nyheter, särskilt för unga**. Visuellt material på sociala medier delas också i högre grad än textbaserat material. Detta innebär att barn och unga kan vara svårare att nå för traditionella nyhetsmedier, samtidigt som denna målgrupp riskerar en högre grad av exponering för desinformation i visuell form.

En ökad tillgång till billiga och sofistikerade **AI-verktyg** riskerar att göra problemet med icke-autentiskt bild- och videomaterial alltmer akut i framtiden. Detta gör att bildkunnigheten hos barn och unga, men även hos centrala samhällsaktörer och allmänheten behöver stärkas.

Bildkunnighet måste betraktas som en **bred uppsättning kompetenser**. I relation till icke-autentiska bilder lyfts ofta frågor om **verifiering**. Emellertid understryker svårigheten i att verifiera AI-genererat material också behovet av kunskaper i **tolkning och avkodning** av visuella budskap.

Barn och ungas **yttrandefrihet** – i tal, skrift och konstnärlig form – är en del i Barnkonventionen. Eget skapande stärker **visuell litteracitet**, eller förmågan att tolka bilder och bildbudskap och motverkar således påverkan via desinformation.

Forskningen om effektiva bredare interventioner för att stärka bildkunnighet är i nuläget begränsad och studier är distribuerade över en rad olika fält, med fokus på olika förmågor. Det krävs därför interdisciplinära studier som undersöker pedagogiska metoder för verifiering, tolkning samt avkodning av visuella budskap.

Bildkunnighet är ett eftersatt forskningsområde där **mer forskning behövs** om bildundervisning i skolan och bildskapande i förskolan, praktisk-nära klassrumsstudier, digitalisering, bedömning och läroplansstudier i bild.

Det finns ett stort behov av **forskning för att utveckla skalbara pedagogiska metoder med fokus på barn och unga** som kan användas i formella och informella miljöer, i ungdomsskolan och i frivilliga aktiviteter.

Skolan är den viktigaste platsen för att öka barn och ungas bildkunnighet. För att detta ska ske krävs att **bildämnet förstärks** och får en högre status, att källkunnighet skrivs om till att innehålla bild, samt att bildämnet inkluderas i andra ämnen såsom samhällskunskap och historia.

Ett återinförande av bildämnet som **kärnämne i gymnasiet** kan höja ungas bildkunnighet och i förlängningen stärka ungas utbildningsval till

kreativa näringar och konstnärliga yrkesområden.

Lärarutbildningen behöver införa bildkunnighet i alla ämnen som hanterar källkunnighet och **kompetensutveckling** bör erbjudas befintliga lärare inom samma områden.

På de **konstnärliga högskolorna** inom bildkonst och film finns fördjupad kunskap om både visuella studier och bildpedagogik. Denna kunskap är viktig då den kan användas för att arrangera uppdragsutbildningar för **centrala samhällsfunktioner** såväl som fortbildning för lärare.

Mediemyndigheten och Myndigheten för psykologiskt försvar bör ges i uppdrag att upprätta en fördjupad handlingsplan för hur bildkunnighet kan stärkas inom myndigheternas arbete och i samhället. Mediemyndighetens arbete med bildkunnighet bör stärkas, som en del av deras ansvar för MIK.

Då majoriteten av unga tar del av nyheter via sociala medier bör **SVT:s närvaro på sociala medier** stärkas. SVT:s arbete med bildverifiering och UR:s arbete med bildkunnighet bör också stärkas.

Bildkonstens och filmens organisationer har djup kunskap om bild- och filmkunnighet. Med långsiktiga strukturer för samordning och ökade resurser på statlig, regional och kommunal nivå, kan dessa aktörer spela en central roll för att höja bildkunnigheten i och utanför skolan. De kan också höja bildkunnigheten hos allmänheten.

Kulturrådet, som ansvarar för bildkonstens arrangörer, bör få uppdrag och resurser att arbeta med bildkunnighet motsvarande deras uppdrag med läsförståelse. Ökade resurser bör tillföras nationella aktörer som arbetar med bildkunnighet. **Filminstitutets** arbete med filmkunnighet bör tydliggöras och förstärkas.

Referenser

- Akram, M., Nasar, A., & Arshad-Ayaz, A. (2022). A bibliometric analysis of disinformation through social media. *Online Journal of Communication and Media Technologies*, 12(4), e202242.
- Andersson, Y. (2023). *Småungar och medier 2023*. Statens medierad. Hämtad från: <https://www.statensmedierad.se/rapporter-och-analyser/material-rapporter-och-analyser/2023/smaungar--medier-2023>
- Andersson, U. (2025). *Nybetskonsumtionens betydelse för demokratin*. Göteborgs universitet: SOM-institutet. Hämtad från: <https://indd.adobe.com/view/21ce123c-6bd7-476a-a689-906b6e06dded>
- Aprin, F., Chounta, I. A., & Hoppe, H. U. (2022). "See the image in different contexts": Using reverse image search to support the identification of fake news in Instagram-like social media. I Crossley, S., & Popescu, E. (Red.), *International Conference on Intelligent Tutoring Systems*. Springer International Publishing, 264–275.
- Arbetsmarknadsdepartementet & Utbildningsdepartementet (2024). *Allt fler unga har otillräckliga läsfärdigheter* [Pressmeddelande]. 10 december. Hämtad från: <https://www.regeringen.se/pressmeddelanden/2024/12/allt-fler-unga-har-otillrackliga-lasfardigheter/>
- Arcos, R., Gertrudix, M., Arribas, C., & Cardarilli, M. (2022). Responses to digital disinformation as part of hybrid threats: a systematic review on the effects of disinformation and the effectiveness of fact-checking/debunking. *Open Research Europe*, 2, 8.
- Avgerinou, M. D., & Ericson, J. (1997). A Review of the Concept of Visual Literacy. *British Journal of Educational Technology*, 28(4), 280–291.
- Avgerinou, M. D., & Pettersson, R. (2011). Toward a cohesive theory of visual literacy. *Journal of visual literacy*, 30(2), 1–19.
- Association of College and Research Libraries (ACRL) (2011). *Visual Literacy Competency Standards for Higher Education*. Hämtad från: www.ala.org/acrl/standards/visualliteracy
- Bergström, H., & Hernwall, P. (2013). Digitala medier som platsbunden resurs: ungas handlingar och ianspråktaganden. *HUMAN IT: Journal for Information Technology Studies as a Human Science*, 12(2), 42–65.
- Bamford, A. (2003). *The Visual Literacy White Paper*. Adobe Systems.
- Baptista, J. P., & Gradim, A. (2020). Understanding fake news consumption: A review. *Social Sciences*, 9(10), 185.
- Brady, W. J., Wills, J. A., Jost, J. T., Tucker, J. A., & Van Bavel, J. J. (2017). Emotion shapes the diffusion of moralized content in social networks. *Proceedings of the National Academy of Sciences*, 114(28), 7313–7318.
- Brennen, J. S., Simon, F. M., & Kleis Nielsen, R. (2021). Beyond (mis)representation: Visuals in COVID-19 misinformation. *The International Journal of Press/Politics*, 26(1), 277–299.
- Broda, E., & Strömbäck, J. (2024). Misinformation, disinformation, and fake news: lessons from an interdisciplinary, systematic literature review. *Annals of the International Communication Association*, 48(2), 139–166.
- Brumberger, E. (2011). Visual Literacy and the Digital Native: An Examination of the Millennial Learner. *Journal of Visual Literacy*, 30(1), 19–47.
- Brumberger, E. (2025). (Re)defining visual literacy for the age of generative artificial intelligence. *Journal of Visual Literacy*, 1–17.
- Sturken, L., & Cartwright, M., (2001). *Practices of Looking: An Introduction to Visual Culture*. Oxford University Press.
- Carlsson, U. (2023). *Vad är medie- och informationskunnighet? Ett kunskapsområde och en praxis* [Inlägg VGR:s Kunskapsseminarium om MIK, 26 oktober 2023]. Hämtad från: https://www.gu.se/sites/default/files/2023-11/20231026_VGR_kunskapsseminarium_MIK_UllaCarlsson.pdf
- Caulfield, M. (2017). *Web Literacy for Student Fact-Checkers*. Liberty University. Hämtad från: <https://digitalcommons.liberty.edu/textbooks/5>

- Caulfield, M., & Wineburg, S. (2023). *Verified: How to think straight, get duped less, and make better decisions about what to believe online*. University of Chicago Press.
- Chai, C. L. (2019). Enhancing visual literacy of students through photo elicitation. *Journal of Visual Literacy*, 38(1-2), 120–129.
- Curry, D. (2025). *TikTok Revenue and Usage Statistics (2025)*. Business of Apps. Hämtad från: <https://www.businessofapps.com/data/tik-tok-statistics/>
- Dan, V., Paris, B., Donovan, J., Hameleers, M., Roozenbeek, J., van der Linden, S., & von Sikorski, C. (2021). Visual mis- and disinformation, social media, and democracy. *Journalism & Mass Communication Quarterly*, 98(3), 641–664.
- Dean, G., Bell, P., & Newman, J. (2012). The Dark Side of Social Media: Review of Online Terrorism. *Pakistan Journal of Criminology*, 3/4(4/1), 191–210.
- Denov, M. (2025). Hybrid threats and human security. *Journal of Aggression, Conflict & Peace Research*, 17(3), 157–170.
- Divon, T., & Eriksson Krutrök, M. (2024). Playful trauma: TikTok creators and the use of the platformed body in times of war. *Social Media + Society*, 10(3), 1–15.
- Dobber, T., Metoui, N., Trilling, D., Helberger, N., & de Vreese, C. (2021). Do (Microtargeted) Deepfakes Have Real Effects on Political Attitudes? *The International Journal of Press/Politics*, 26(1), 69–91.
- Dodds, T., van der Velden, L., Torres, G., El-Masri, A., Reese, S. D., Fiorella, G., Row Farr, A. R., Ivens, G. & Kotišová, J. (2025). On the Institutionalization of OSINV in Journalistic Practice. *Journalism & Mass Communication Quarterly*, 102(3) 617–641.
- El-Masri, S., & Reese, D. (2025). New Alignments of Open-Source Investigation: Journalists, Activists, and Citizens. I: Dodds, T., van der Velden, L., Torres, G., El-Masri, A., Reese, S. D., Fiorella, G., Row Farr, A. R., Ivens, G., & Kotišová, J. On the Institutionalization of OSINV in Journalistic Practice. *Journalism & Mass Communication Quarterly*, 102(3), 621–624.
- Eriksson Krutrök, M. (2023). “Please. Do. Not. Share. Videos. Share. Cats.”: Counteracting Terrorist and Violent Extremist Content on Twitter during Terrorist Attacks. *Journalism and Media*, 4(1), 364–376.
- Eriksson, Y., & Göthlund, A. (2023). *Foundations of visual communication: how visuals appear in daily life*. Routledge.
- Ericson, K., & Karlsson Häikiö, T. (2025). Visuality and Multimodality as Tools for Learning in Geography and Visual Art Education. I Kraus, A., & Cronquist, E. (Red.), “*Cultural and Natural Geographies*” – Proposal for Site-related Kinesthetic Didactics. *Journal of Aesthetic Education*, 59(2), 50–73.
- Falkheimer, J. (kommande). Crisis Communication for Psychological Defence. I Falkheimer, J., & Pamment, J. (Red.), *Psychological Defence and Information Influence: An Introduction*. Lund University: Psychological Defence Research Institute.
- Falkheimer, J., & Pamment, J. (2025). The dark and unexplored side of strategic communication: information influence on video game platforms. I Bowen, S. A., & Erzikova, E. (Red.), *Handbook of Innovations in Strategic Communication*. Edward Elgar Publishing, 379–389.
- Fallis, D. (2021). The epistemic threat of deepfakes. *Philosophy & Technology*, 34(4), 623–643.
- Farid, H. (2018). Digital forensics in a post-truth age. *Forensic science international*, 289, 268–269.
- Farrell, H., Schwartzberg, M., Bernholz, L., Landemore, H., & Reich, R. (2021). The democratic consequences of the new public sphere. *Digital technology and democratic theory*, 191–218.
- Felten, P. (2008). Visual literacy. *Change: The magazine of higher learning*, 40(6), 60–64.
- Freitag, S. B. (2002). The realm of the visual: Agency and modern civil society. *Contributions to Indian sociology*, 36(1-2), 365–397.
- Gambin, Á. F., Yazidi, A., Vasilakos, A., Haugerud, H., & Djenouri, Y. (2024). Deepfakes: current and future trends. *Artificial Intelligence Review*, 57(3), 64.
- Golovchenko, Y., Hartmann, M., & Adler-Nissen, R. (2018). State, media and civil society in the information warfare over Ukraine: citizen curators of digital disinformation. *International affairs*, 94(5), 975–994.

- Hameleers, M., Powell, T. E., Van Der Meer, T. G., & Bos, L. (2020). A picture paints a thousand lies? The effects and mechanisms of multimodal disinformation and rebuttals disseminated via social media. *Political communication*, 37(2), 281–301.
- Hannah, M. N. (2021). A conspiracy of data: Qanon, social media, and information visualization. *Social Media + Society*, 7(3), 1–15.
- Hattwig, D., Bussert, K., Medaille, A., & Burgess, J. (2013). Visual Literacy Standards in Higher Education: New Opportunities for Libraries and Student Learning. *Libraries and the Academy*, 13(1), 61–62.
- Heath, C. (kommande). AI and disinformation. I Falkheimer, J., & Pamment, J. (Red.), *Psychological Defence and Information Influence: An Introduction*. Lund University: Psychological Defence Research Institute.
- Hedling, E. (2025). Social identities and democratic vulnerabilities: Learning from examples of targeted disinformation. *Hybrid CoE Papers*, 24. Hämtad från: <https://www.hybridcoe.fi/publications/social-identities-and-democratic-vulnerabilities-learning-from-examples-of-targeted-disinformation/>
- Hellman, M. (2024). *Security, Disinformation and Harmful Narratives: RT and Sputnik News Coverage about Sweden*. Springer Nature.
- Himma-Kadakas, M., & Ojamets, I. (2022). Debunking false information: investigating journalists' fact-checking skills. *Digital journalism*, 10(5), 866–887.
- Hjorth, F., & Adler-Nissen, R. (2019). Ideological Asymmetry in the Reach of Pro-Russian Digital Disinformation to United States Audiences. *Journal of Communication*, 69(2), 168–192.
- Johnson, M. D. (2011). Propaganda and sovereignty in wartime China: Morale operations and psychological warfare under the Office of War Information. *Modern Asian Studies*, 45(2), 303–344.
- Jowett, G. S., & O'Donnell, V. (1999). *Propaganda and persuasion*. Sage.
- Kalantzis, M., & Cope, B. (2025). Literacy in the time of Artificial Intelligence. *Reading Research Quarterly* 60, no. 1: e591.
- Kalnes, Ø., & Bjørge, N. M. (2025). 'So, we have occupied TikTok': Ukrainian women in# Participative War. *Media, War & Conflict*, 18(2), 233–250.
- Kearns, A. (2018). The democratisation of hybrid warfare and practical approaches to defeat violent extremism in the Digital Age. I Bjola, C., & Pamment, J. (Red.), *Countering Online Propaganda and Extremism*. Routledge, 97–120.
- Kędra, J., & Žakevičiūtė, R. (2019). Visual literacy practices in higher education: what, why and how? *Journal of visual literacy*, 38(1-2), 1–7.
- Kędra, J. (2018). What does it mean to be visually literate? Examination of visual literacy definitions in a context of higher education. *Journal of Visual Literacy*, 37(2), 67–84.
- Kellner, D., & Share, J. (2007). Critical media literacy: Crucial policy choices for a twenty-first-century democracy. *Policy Futures in Education*, 5(1), 59–69.
- Khoury, C., & Hemsley, J. (2025). Scrolling Through Chaos: The Implications of TikTok for Crisis Sensemaking. *Social Media+ Society*, 11(4), 1–16.
- Kozyreva, A., Lewandowsky, S., & Hertwig, R. (2020). Citizens versus the internet: Confronting digital challenges with cognitive tools. *Psychological Science in the Public Interest*, 21(3), 103–156.
- Kress, G., Selander, S., Säljö, R., & Wulf, C. (2021). Introduction. I Kress, G., Selander, S., Säljö, R., & Wulf, C. (Red.), *Learning as Social Practice. Beyond Education as an Individual Enterprise*. Routledge, 1–11.
- Kulturdepartementet, Socialdepartementet, & Utbildningsdepartementet (2025). *Barnen i förskolan ska mötas av fler böcker och färre skärmar* [Pressmeddelande]. 27 februari. Hämtad från: <https://www.regeringen.se/pressmeddelanden/2025/02/barnen-i-forskolan-ska-motas-av-fler-bocker-och-farre-skarmar/>
- Kumpulainen, K., Lipponen L., Hilppö, J., & Mikkola, A. (2013). Building on the positive in children's lives: a co-participatory study on the social construction of children's sense of agency. *Early Child Development and Care*, 84(2), 211–229.
- Lasswell, H. D. (1971). *Propaganda technique in world war I*. MIT Press.
- Libicki, M. C. (1995). *What is Information Warfare?* National Defence University.

- Lindgren, B. (2008). *Forskningsfältet billdidaktik*. Göteborgs universitet. Hämtad från: http://www.gu.se/digitalAssets/1300/1300202_Forskningsf_ltet_bilddidaktik_rapport_2008.pdf
- Lindgren, S. (2022). *Digital Media and Society*. Sage.
- Lundy, A. D., & Stephens, A. E. (2015). Beyond the literal: Teaching visual literacy in the 21st century classroom. *Procedia-Social and Behavioral Sciences*, 174, 1057–1060.
- Lundh, A., & Alexandersson, M. (2012). Collecting and compiling: the activity of seeking pictures in primary school. *Journal of Documentation*, 68(2), 238–253.
- Lührmann, A., Gastaldi, L., Hirndorf, D., & Lindberg, S. I. (2020). *Defending Democracy against Illiberal Challengers. A resource guide*. University of Gothenburg: V-Dem Institute. Hämtad från: https://www.v-dem.net/documents/21/resource_guide.pdf
- Marner, A., & Örtengren, H. (2013). Digitala medier i bildämnet: Möten och spänningar. I Marner, A., & Örtengren, H. (Red.), *Konferenstexter om Lärande, Ämnesdidaktik och Mediebruk*. Umeå universitet: Institutionen för estetiska ämnen, 28–49.
- Matusiak, K. K. (2020). Studying visual literacy: Research methods and the use of visual evidence. *IFLA journal*, 46(2), 172–181.
- McLeod, G. (2021). Visual literacy and virtual rephotography. I Lee, J., Christensen, S. M., Beene, S., Chen, X., & Huang, W. (Red.), *Visual literacy in the virtual realm: The book of selected readings*. International Visual Literacy Association, 81–93.
- Mediemyndigheten (2024). *Mediekonsumtion: Medieutveckling 2024*. Hämtad från: https://www.mediemyndigheten.se/rapporter-och-analyser/medieutveckling/#h_1
- Merkel, W., & Lührmann, A. (2021). Resilience of democracies: responses to illiberal and authoritarian challenges. *Democratization*, 28(5), 869–884.
- Messaris, P. (1994). *Visual "Literacy": Image, Mind, and Reality*. Westview Press.
- Messaris, P., & Abraham, L. (2001). The role of images in framing news stories. I Reese, S. D., Gandy, Jr., O. H., & Grant, A. E. (Red.), *Framing public life*. Routledge, 231–242.
- Mielczarek, N., & Perlmutter, D. D. (2014). Big pictures and visual propaganda: The lessons of research on the "effects" of photojournalistic icons. I Winkler, C. K., & Dauber, C. E. (Red.), *Visual propaganda and extremism in the online environment*. U.S. Army War College Press, 215–232.
- Mitchell, W. J. T. (1994). *Picture Theory: Essays on Verbal and Visual Representation*. University of Chicago Press.
- Mirzoeff, N. (2015). *How to see the world*. Pelican Books.
- Moore, C. (2010). *Propaganda prints: A history of art in the service of social and political change*. A&C Black.
- Nelliyullathil, M. (2020). Teaching open source intelligence (OSINT) journalism: strategies and priorities. *Communication & Journalism Research*, 9(1), 61–73.
- Newman, E. J., Garry, M., Unkelbach, C., Bernstein, D. M., Lindsay, D. S., & Nash, R. A. (2015). Truthiness and falsiness of trivia claims depend on judgmental contexts. *Journal of Experimental Psychology: Learning, Memory, and Cognition*, 41(5).
- Newman, N., Fletcher, R., Robertson, C. T., Ross Arguedas, A., & Kleis Nielsen, R. (2024). *Reuters Institute Digital News Report 2024*. Hämtad från: https://reutersinstitute.politics.ox.ac.uk/sites/default/files/2024-06/RISJ_DNR_2024_Digital_v10%20lr.pdf
- Newman, E. J., & Schwarz, N. (2024). Misinformed by images: How images influence perceptions of truth and what can be done about it. *Current Opinion in Psychology*, 56.
- Newman, N., Ross Arguedas, A., Robertson, C. T., Kleis Nielsen, R., & Fletcher, R. (2025). *Reuters Institute Digital News Report 2025*. Hämtad från: https://reutersinstitute.politics.ox.ac.uk/sites/default/files/2025-06/Digital_News-Report_2025.pdf
- Nightingale, S. J., & Farid, H. (2022). AI-synthesized faces are indistinguishable from real faces and more trustworthy. *Proceedings of the National Academy of Sciences*, 119(8).
- Nickerson, R. S. (1998). Confirmation bias: A ubiquitous phenomena in many guises. *Review of General Psychology*, 2(2), 175–220.

- Nord, M., Altman, D., Angiolillo, F., Fernandes, T., Good God, A., & Lindberg, S. I. (2025). *Democracy Report 2025: 25 Years of Autocratization – Democracy Trumped?* University of Gothenburg: V-Dem Institute. Hämtad från: https://www.v-dem.net/documents/60/V-dem-dr__2025_lowres.pdf
- Nuhoğlu Kibar, P. (2023). The effect of instruction enriched with simple or complex visuals on developing visual literacy skills. *Journal of Visual Literacy*, 42(2), 89–109.
- Nygren, T., Al-Afifi, M., & Axelsson, C. A. W. (2025). Boosting fact-checking in the classroom: verifying war photos and the pitfalls of overconfidence in education against disinformation. *Education Inquiry*.
- Nygren, T., Frau-Meigs, D., Corbu, N., & Santoveña-Casal, S. (2022). Teachers' views on disinformation and media literacy supported by a tool designed for professional fact-checkers: Perspectives from France, Romania, Spain and Sweden. *SN social sciences*, 2(4), 40.
- Nygren, T. & Ecker, U. K. H. (2024). *Education as a countermeasure against disinformation [Working paper 2024:3]*. Lund University: Psychological Defence Institute. Hämtad från: https://www.psychologicaldefence.lu.se/sites/psychologicaldefence.lu.se/files/2024-11/Education%20as%20a%20countermeasure%20against%20disinformation_Eng.pdf
- Nygren, T., Guath, M., Axelsson, C. A. W., & Frau-Meigs, D. (2021). Combatting visual fake news with a professional fact-checking tool in education in France, Romania, Spain and Sweden. *Information*, 12(5), 201.
- Nygren, T., & Guath, M. (2019). Swedish teenagers' difficulties and abilities to determine digital news credibility. *Nordicom Review*, 40(1), 23–42.
- Ohlheiser, A. (2022). How aspiring influencers are forced to fight the algorithm. *MIT Technology Review*, 14 juli. Hämtad från: <https://www.technologyreview.com/2022/07/14/1055906/tiktok-influencers-moderation-bias/>
- Olson, M. (2025). Error as insight: AI hallucinations and the pedagogical possibilities of generative visual misrepresentation. *Journal of Visual Literacy*, 44(4), 454–470.
- Pamment, J., Falkheimer, J., & Isaksson, E. (2023). *Malign foreign interference and information influence on video game platforms: Understanding the adversarial playbook*. Report 3/2023. Swedish Psychological Defence Agency.
- Pennycook, G., Epstein, Z., & Mosleh, M. (2021). Shifting attention to accuracy can reduce misinformation online. *Nature*, 592, 590–595.
- Persson, T., & Widmalm, S. (2023). Upon entering NATO: explaining defence willingness among Swedes. *European Security*, 33(4), 690–710.
- Pomerantsev, P. (2015). Authoritarianism goes global (II): The Kremlin's information war. *Journal of Democracy*, 26(4), 40–50.
- Powell, T. E., Boomgaarden, H. G., & de Swert, K., De Vreese, C. H. (2015). A clearer picture: the contribution of visuals and text to framing effects. *Journal of Communication*, 65(6), 997–1017.
- Puranen, B. (2014). Allegiance Eroding: People's Dwindling Willingness to Fight in Wars. I Dalton, R. J., & Welzel, C. (Red.), *The Civic Culture Transformed: From Allegiant to Assertive Citizens*. Cambridge University Press, 261–281.
- Ramberg, A. (2024). *Selfies, springfilmer och tjuvjakter. Förskolebarns bildskapande och estetiska utforskande med digitala verktyg* [Doktorsavhandling]. Falun: Institutionen för lärarutbildning. Högskolan Dalarna.
- Regeringsformen (1974:152). Hämtad från: https://www.riksdagen.se/sv/dokument-och-lagar/dokument/svensk-forfattningssamling/kungorelse-1974152-om-beslutad-ny-regeringsform_sfs-1974-152/#K2.
- Regeringsbeslut Ku2024/00419. *Uppdrag till Mediemyndigheten att genomföra en nationell satsning för stärkt medie- och informationskunnighet i en tid av artificiell intelligens och desinformation*, 14 mars 2024. Hämtad från: <https://www.regeringen.se/regeringsuppdrag/2024/03/uppdrag-till-mediemyndigheten-att-genomfora-en-nationell-satsning-for-starkt-medie--och-informationskunnighet-i-en-tid-av-artificiell-intelligens-och-desinformation/>

- Roshchin, S.P., Nizamutdinova, S.M., Shipovskaya, L.P., & Bartsitz, R.C. (2018). Problems of the topical field "art" in modern school. *International Journal of Engineering and Technology*, 7(3.15), 306–308.
- Roshchin, S. P., & Filippova, L. S. (2020). Artistic literacy in the paradigms of teaching fine arts. *Humanities and Social Sciences Reviews*, 8(2), 136–142.
- Rothenberger, L. (2012). Terrorist Groups: Using Internet and Social Media for Disseminating Ideas. New Tools for Promoting Political Change. *Romanian Journal of Communication and Public Relations*, 14(3), 7–23.
- Schönauf, D., Kárpáti, A., Kirchner, C., & Letsiou, M. (2020). A New Structural Model of Visual Competencies in Visual Literacy: The Revised Common European Framework of Reference for Visual Competency. *The Literacy, Pre-Literacy and Education Journal*, 3, 57–72.
- Shehata, A., & Strömbäck, J. (2021). Learning political news from social media: Network media logic and current affairs news learning in a high-choice media environment. *Communication research*, 48(1), 125–147.
- Shin, S. Y., & Lee, J. (2022). The effect of deepfake video on news credibility and corrective influence of cost-based knowledge about deepfakes. *Digital Journalism*, 10(3), 412–432.
- Skolverket (2005). *Nationella utvärderingen av grundskolan 2003 (NU-03)*. Ämnesrapport till rapport 253. Hämtad från: <https://umu.diva-portal.org/smash/get/diva2:152211/FULLTEXT01.pdf>
- Skolverket (2015). *Bild i skolan. En nationell ämnesutvärdering i årskurs 6 och 9 (NÄU-13)*. Rapport 423. Skolverket.
- Skolverket (2022a). *Läroplan för grundskolan, förskoleklassen och fritidshemmet, Lgr22*. Regeringskansliet.
- Skolverket (2022b). *Kommentarmaterial till kursplanen i bild – grundskolan*. Hämtad från: <https://www.skolverket.se/getFile?file=9785>
- Skolverket (2024). *Statistik om förskola och skola*. Hämtad från: <https://www.skolverket.se/statistik-och-utvarderingar/statistik-om-forskola-och-skola>
- SOU 2008:27 *Framtidsvägen – en reformerad gymnasieskola*. Regeringskansliet.
- SOU 2025:19 *Kunskap för alla – nya läroplaner med fokus på undervisning och lärande*. Betänkande av Läroplansutredningen. Regeringskansliet.
- Staal, J. (2019). *Propaganda Art in the 21st Century*. The MIT Press.
- Stenberg, G. (2006). Conceptual and perceptual factors in the picture superiority effect. *European Journal of Cognitive Psychology*, 18(6), 813–847.
- Stokes, S. (2002). Visual literacy in teaching and learning: A literature perspective. *Electronic Journal for the integration of Technology in Education*, 1(1), 10–19.
- Taylor, P. M. (2013). *Munitions of the mind: A history of propaganda from the ancient world to the present era*. Manchester University Press.
- Thompson, D. S. (2019). Teaching students to critically read digital images: a visual literacy approach using the DIG method. *Journal of Visual Literacy*, 38(1-2), 110–119.
- Thomson, T. J., Angus, D., Dootson, P., Hurcombe, E., & Smith, A. (2022). Visual mis/disinformation in journalism and public communications: Current verification practices, challenges, and future opportunities. *Journalism Practice*, 16(5), 938–962.
- Tucker, J. A., Guess, A., Barberá, P., Vaccari, C., Siegel, A., Sanovich, S., ... & Nyhan, B. (2018). *Social media, political polarization, and political disinformation: a review of the scientific literature*. Social Science Research Network.
- Utbildningsdepartementet (2025). *Remiss av promemorian Ett nationellt mobilförbud i de obligatoriska skolformerna och fritidshemmet*. Diarienummer: U2025/00797. Regeringskansliet. Hämtad från: <https://www.regeringen.se/remisser/2025/04/remiss-av-promemorian-ett-nationellt-mobilforbud-i-de-obligatoriska-skolformerna-och-fritidshemmet-ds-20259/>
- Vaccari, C., & Chadwick, A. (2020). Deepfakes and disinformation: Exploring the impact of synthetic political video on deception, uncertainty, and trust in news. *Social media+society*, 6(1).

- Van Puyvelde, D., & Rienzi, F. T. (2025). The rise of open-source intelligence. *European Journal of International Security*, 10, 530–544.
- Wagner, E., & Schönau, D. (2016). *Common European Framework of Reference for Visual Literacy –Prototype*. Waxmann.
- Wagnsson, C. (2020). What is at stake in the information sphere? Anxieties about malign information influence among ordinary Swedes. *European security*, 29(4), 397–415.
- Wallenius, C. (2022). Do Hostile Information Operations Really Have the Intended Effects? A Literature Review. *Journal of Information Warfare*, 21(2), 21–35.
- Wallenius, C., & Nilsson, S. (2019). A lack of effect studies and of effects: The use of strategic communication in the military domain. *International Journal of Strategic Communication*, 13(5), 404–417.
- Weikmann, T., & Lecheler, S. (2023). Visual disinformation in a digital age: A literature synthesis and research agenda. *New Media & Society*, 25(12), 3696–3713.
- Wiesenthal, C., Bucknell, B., & Mitchell, W. J. T. (2000). Essays into the Imagetext: An Interview with W. J. T. Mitchell. *Mosaic: An Interdisciplinary Critical Journal*, 33(2), 1–23.
- Wigell, M. (2019). Hybrid interference as a wedge strategy: a theory of external interference in liberal democracy. *International Affairs*, 95(2), 255–275.
- Wileman, R. E. (1993). *Visual communicating*. Educational Technology Publications.
- Williams, C. M., & Debes, J. L. (1970). *Proceedings of the first national conference of visual literacy*. Pitman.
- Wolff, R. (2024). Visual Propaganda and Biafran National Identity: Artists Constructing a Nation During Wartime. *African Studies Review*, 67(4), 888–919.
- Wollberg, M. C., & Cikara, M. (2018). The neuroscience of intergroup emotion. *Current opinion in psychology*, 24, 48–52.
- Yang, Y., McCabe, S., & Hindman, M. (2024). Does Russian Propaganda Lead or Follow? Topic Coverage, User Engagement, and RT and Sputnik's Agenda Influence on US Media. *The International Journal of Press/Politics*, 30(4), 956–979.
- Zaki, J. (2014). Empathy: A motivated account. *Psychological Bulletin*, 140(6), 1608–1647.
- Öhman, E. (2024). *Bildämnet. Skolverkets interna kunskapsöversikt 2013–2023*. Bilaga 1 till *Kunskapsunderlag om estetiska ämnen*, PM Dnr. 2023:1033.
- Ördén, H., & Vrist-Rønn, K. (kommande). Civil Society Open-Source Intelligence (OSINT). I Falkheimer, J., & Pamment, J. (Red.), *Psychological Defence and Information Influence: An Introduction*. Psychological Defence Research Institute.
- Örtengren, H., & Karlsson Häikiö, T. (2020). Visual Literacy in Swedish Art Education. Lärarutbildning & konstpedagogik. Några nordiska nedslag. *Tilde – Rapport nr. 17*, 9–18. Institutionen för estetiska ämnen, Umeå universitet.